

Muzeul Național Secuiesc

Ediție apărută cu sprijinul
Consiliului Județean Covasna

Redactor
István Kinda

Adaptare texte din limba maghiară
Zsigmond Lóránd Bordi

Corector
Nina Țințar

Fotografii
Zsolt Barabás, dr. Zoltán Csata, Attila Dimény,
Árpád Dimény H., János Henning, Edit Hoffman,
Attila Kispál și Ágota Ördög-Gyárfás

Design
Csaba Damokos

© Muzeul Național Secuiesc

Redactor responsabil
Mihály Vargha, director MNS

ISBN 978-973-0-16811-2

Sfântu Gheorghe, 2014

RECOMANDARE

Stimați Cititori, Prieteni ai Muzeului,

Muzeul Național Secuiesc, care în 2015 aniversează 140 de ani de la înființarea sa, este una dintre colecțiile publice și instituțiile culturale reprezentative pentru comunitatea maghiară din România. Istoria zbuciumată a instituției este marcată de strămutări succesive ale sediului, schimbări de regimuri, naționalizare, evacuări cu consecințe catastrofale, dar și de o permanentă îmbogățire a colecțiilor, participări la evenimente culturale, de rezonanță și de anvergură internațională.

Scopul prezentului volum este acela de a oferi publicului un rezumat al istoriei și al colecțiilor Muzeului Național Secuiesc, cu sediul în clădirea proiectată de Károly Kós, în speranța că informațiile cuprinse în paginile lui vor completa experiența vizitării expozițiilor și vor ajuta la conturarea unei corecte și complete viziuni asupra instituției noastre, în toată complexitatea sa.

Prezentarea nu se limitează doar la colecțiile de bază, aflate în sediul central al instituției, ci cuprinde și secțiile externe, deoarece acestea – Galeriile de Artă „Gyárfás Jenő”, Centrul Artistic Transilvănean, Centrul de Artă Contemporană MAGMA, Muzeul „Haszmann Pál” de la Cernat, Muzeul de Istorie a Breslelor „Incze László” din Târgu Secuiesc, Muzeul Etnografic Ceangăiesc de la Zăbala și Muzeul Depresiunii Baraolt de la Baraolt – contribuie, la rândul lor, la activitățile de salvare și valorificare a bunurilor de patrimoniu, la un nivel profesional demn de instituții muzeale de sine stătătoare.

Dorim ca acest document să întărească și să adâncească relațiile dintre Muzeul Național Secuiesc și vizitatori, care să revină la noi cât mai des.

Mihály Vargha
director

MUZEUL NAȚIONAL SECUIESC

Muzeul Național Secuiesc – al cărui scop declarat, în calitate de instituție științifică, a fost și este cercetarea și valorificarea moștenirii culturale a secuilor și a patrimoniului regional din zonele locuite de aceștia – și-a deschis porțile publicului vizitator în anul 1875. Anul 1879, care apare pe ștampila instituției, marchează data când aceasta a devenit colecție publică, proprietate comună a națiunii secuiești. În prezent, instituția are statutul de muzeu regional, cu toate că este finanțat numai de Consiliul Județean Covasna. Activitatea sa este sprijinită, pe de altă parte, de Fundația Muzeul Național Secuiesc și o serie de alte fundații și asociații.

Cronologie

Deceniul opt al secolului XIX: fondarea Muzeului – deschis vizitatorilor din iunie 1875 – la Imeni (jud. Covasna), de Emília Zathureczky (1823-1905), văduva lui János Cserey, împreună cu Gyula Vasady Nagy (1845-1881); prima participare la un simpozion științific internațional (*Al VIII-lea Congres Internațional de Preistorie și Antropologie*, Budapesta, 1876); primele cercetări de teren și publicări de izvoare; 1879, mutarea instituției de la Imeni la Sfântu Gheorghe, în incinta Colegiului „Székely Mikó”, care-i va asigura sediul timp de trei decenii și jumătate – primul vizitator de aici este Nicolae Densușianu, care făcea cercetări pentru completarea izvoarelor din Colecția Hurmuzaki, în vederea editării primului diplomatar istoric românesc.

Deceniul nouă al secolului XIX: Academia Ungară de Științe publică *Codicele Apur*, descoperit de către Vasady; arheologul Géza Nagy (1855-1915), ulterior custode-diriginte la Muzeul Național al Ungariei, îndeplinește funcția de custode al Muzeului (1881-1889) – cercetări în domeniul originii secuilor și al proceselor demografice din epoca modernă; începăturile cercetărilor sistematice de arheologie și ale picturilor murale medievale din Ținutul Secuiesc.

Diplomă de participare a Muzeului la Al VIII-lea Congres Internațional de Preistorie și Antropologie de la Budapesta, din 1876

Diploma primită cu ocazia participării la Expoziția Universală de la Paris, din 1900

Macheta casei eneolitice ariuşdene, una dintre piesele cu care Muzeul a participat la Expoziția etnografică de la Geneva, din 1925

Ultimul deceniu al secolului XIX: tutela Colegiului „Székely Mikó”; în momentul instituționalizării, a afilierei la cercul de instituții de sub patronajul Inspectoratului General Național al Muzeelor și Bibliotecilor din Ungaria, dintre cele nouă colecții publice din provincie, propuse pentru a fi sprijinite de către Inspectorat, doar aici se găsea o colecție etnografică; participare la *Expoziția Universală de la Paris* (1900).

Primul deceniu al secolului XX: activitatea de cercetare etnografică, istorică și cea referitoare la științele naturii, a custozilor-profesori din Colegiul „Székely Mikó”, Ferenc László (1873-1925) și Vilmos Csutak (1878-1936); implicarea elevilor (de exemplu, viitorul grafician Nándor Lajos Varga) în munca de cercetare; sprijin politic și științific din partea primarului din Sfântu Gheorghe, Ferenc Gödri (1862-1913); începuturile cercetărilor arheologice ale lui Ferenc László la Ariușd (1907), datorită cărora Muzeul va dobândi recunoaștere internațională.

Deceniul doi al secolului XX: Muzeul se mută în clădirea proprie, proiectată de arhitectul Károly Kós (1883-1977), construită în 1911-1912; implicarea lui Lajos Roediger (1854-1941), fost custode al Muzeului din Zombor (Voivodina), în activitatea muzeală a instituției; extinderea cercetărilor de teren pe întregul Ținut Secuiesc; pictorul Jenő Gyárfás (1857-1925) începe organizarea galeriei de artă; punerea temeliei unei Arhive Naționale Secuiești; după 1918, datorită statutului său juridic specific (instituție autonomă), Muzeul rămâne în continuare în proprietatea Secuimii.

Deceniul trei al secolului XX: la începutul deceniului, Muzeul este privit ca un exemplu de înalt profesionalism și este vizitat, la ordinul regelui Ferdinand, de savanți ca Grigore Antipa și personalități ca viitorul premier, generalul Constantin Sănătescu; instituția este singurul muzeu din provincie care reprezintă România la *Expoziția etnografică de la Geneva* (1925) și care vine în sprijinul întemeierii primului Muzeu Național (cel de Artă) al României; concertul compozitorului și pianistului Béla Bartók (1881-1945), în Sala festivă

a Muzeului (1927); primele culegeri de folclor cu fonograf în regiunile locuite de ceangăi, efectuate de Pál Péter Domokos (1901-1991); publicarea volumului comemorativ *Emlékkönyv* (1929), cu participarea unor valoroși savanți englezi, germani, români și maghiari, și începutul lucrărilor pregătitoare pentru o monografie a Secuimii.

Deceniul patru al secolului XX: Vilmos Csutak, director al Muzeului, realizează a doua expoziție etnografică în aer liber din România – singura care dăinuie neîntrerupt ca amplasament muzeal, până în prezent (*Casa din Ciuc*); expediții științifice de domeniul științelor naturii, în Ținutul Secuiesc, organizate de János Bánya (1886-1971) și Gerő Könczei (1875-1949); apariția volumului VIII al

Prispa din piatră sculptată, a conacului Tompa, din Boroșneu Mic (1728), integrată în structura clădirii principale în anul 1957

Afiș al Expoziției de Artă Contemporană Medium 2, prin care Muzeul a revenit în circuitul internațional

diplomatarului *Székely Oklevéltár*, în anul 1934; Muzeul se implică în lucrările de restaurare din Biserica Sf. Ioan din Delnița, organizate de Géza Vámszer (1876-1976) – prima restaurare de monumente istorice din România, patronată de o instituție de specialitate a minorităților; Muzeul devine administrator și gerant al bunurilor Fondului de Învățământ Treiscaune, avut obștesc retrocedat la acea dată comunității maghiare, în schimbul imobilelor Fundației Gojdu din Budapesta, prin tratat internațional.

Deceniul cinci al secolului XX: sub conducerea lui János Herepei (1891-1970), instituția devine singurul muzeu tip colecție publică (sprijinit de stat) din Transilvania de Nord; cercetări etnografice în Ținutul Secuiesc, efectuate de Iván Balassa (1917-2002); arhivistul Dénes Cs. Bogáts (1888-1949) realizează primul dicționar maghiar regional de termeni folosiți în documente istorice; patrimoniul muzeal evacuat (peste 30.000 de piese) este distrus într-un bombardament la Zalaegerszeg (1945); secretara Anna Fadgyas (1924-1961) salvează colecțiile rămase; Muzeul este naționalizat și i se recunoaște un statut de muzeu regional, cu toate că, până în 1968, Sfântu Gheorghe va fi numai centru raional.

Deceniul șase al secolului XX: transferarea colecțiilor de arhivă către Arhivele Statului din Sfântu Gheorghe (cca. 370.000 de documente); rol de pionierat, în pofida presiunilor ideologice, în reorganizarea rețelei muzeale naționale; prima expoziție de științele naturii, bazată pe evoluționism, din România; primul Anuar muzeal din România, după naționalizare (1955 – volume în limbile română și maghiară).

Deceniile șapte-nouă ale secolului XX: odată cu reforma administrativ-teritorială din 1968, instituția devine muzeu de rang județean; la înființarea Muzeului Național de Istorie a României (1970-1972), valoroase piese din colecție sunt date în împrumut instituției din capitală (spada scitică de la Dobolii de Jos, „Călărețul Trac” de la Surcea, tezaurul dacic de la Sâncrăieni, etc.); organizarea colecțiilor muzeale în acord cu exigențele unei instituții științifice moderne; activitate de cercetare prolifică în toate domeniile de activitate; datorită activității

de cercetare a directorului Zoltán Székely (1912-2000), instituția este recunoscută la nivel internațional în domeniul arheologiei; extinderea clădirii Muzeului cu o aripă nouă; înființarea secțiilor externe: Casa memorială „Benedek Elek” din Bățanii Mici (1969); secțiile din Târgu Secuiesc (1972) și Cernat (1973); Galeria de Artă din Sfântu Gheorghe (1978); graficianul Imre Baász (1941-1991), muzeograf la Galeria de artă, organizează vernisajul internațional de artă contemporană *Medium* (1981); Anuarul Muzeului, *Aluta*, devine o publicație științifică de referință în această perioadă.

Ultimul deceniu al secolului XX: în 1990, instituția își reia denumirea de Muzeul Național Secuiesc, nefolosită oficial în anii dictaturii comuniste; reorganizarea expozițiilor în conformitate cu caracterul original al instituției; reintegrarea în circuitul muzeal-cultural-științific internațional; autonomia secțiilor externe (Casa memorială „Benedek Elek” devine chiar obiectiv cultural privat); relansarea Anuarului Muzeului, sub numele de *Acta (Siculica)*; programe de cercetare și organizare a cercetării la nivel regional (*Institutul de Sud-Est*).

Primul deceniu al noului mileniu: dezvoltarea infrastructurii și extinderea suprafeței imobilului central; noi secții externe (la Baraolt și Zăbala); actualizarea expozițiilor de bază; organizarea programului de pedagogie muzeală; activitate intensă editorială; readucerea acasă, din Muzeul Național de Istorie a României, a singurului tun pașoptist păstrat din țară, cel al lui Áron Gábor; restaurarea *Codicelui Apor*, cu o vechime de 500 de ani; înființarea Spațiului Expozițional de Artă Contemporană MAGMA, în cadrul Galeriilor de artă; înființarea Centrului Artistic Transilvănean.

Hunor Boér

Originile: conacul Cserey, de la Imeni, la începutul secolului XX

Clădirea principală a Muzeului, realizată după proiectul lui Károly Kós (1911-1912)

SECȚIILE INTERNE ALE MUZEULUI

Colecțiile Bibliotecii

Colecțiile de științe ale naturii

Colecția de arheologie

Colecția de istorie

Colecția de etnografie

COLECȚIILE BIBLIOTECII

Biblioteca științifică a instituției deține colecții muzeale de sine stătătoare, provenite din donațiile comunităților locale, iar toate la un loc reprezintă un eșantion de trei secole și jumătate de patrimoniu cultural, scris sau tipărit, din regiune.

1. Codice, acte de înnobilare, manuscrise

Încă de la înființarea sa, în Colecția Bibliotecii se găseau o serie de codice și manuscrise maghiare, cum ar fi Codicele *Vasady*, *Csereyné*, *Emília* sau *Apaffiné*, din secolele XVI-XVIII, conținând o gamă variată de texte (poezii din secolul al XVI-lea, tratate farmaceutice sau culinare, culegeri de cântece), care au fost prelucrate doar în parte și s-au pierdut în timpul evacuării din 1944-45.

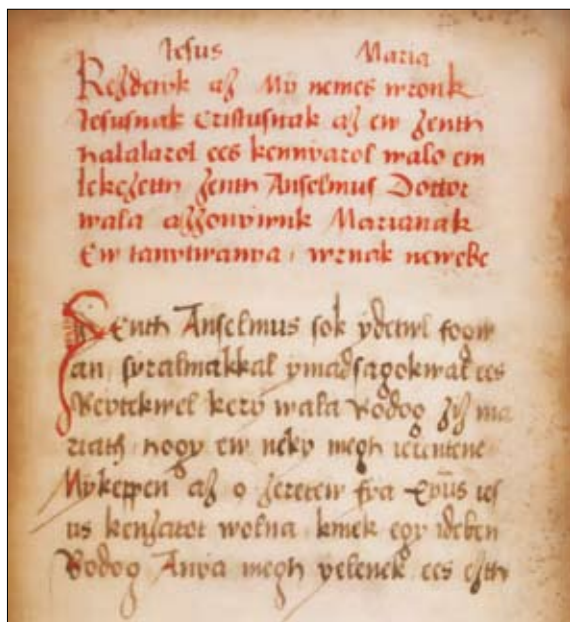
Singurul codice care s-a păstrat – cea mai valoroasă piesă de patrimoniu a Bibliotecii și a Muzeului –, *Codicele Apor* este un breviar în limba maghiară, păstrat pe jumătate, care conține o parte din Psaltirea, imnuri, rugăciuni și ordinarii monastice.

Codicele – Psaltirea din volum păstrând o parte din cea mai veche traducere maghiară a Bibliei, adică din a patra operă literară în limba maghiară ca vechime – a fost redactat în jurul anului 1500, de călugărițe premonstratense, și a fost legat în jurul anului 1520, într-una dintre tipografiile de la Buda.

După ocuparea orașului de către turci (1541), nu se cunoaște exact soarta volumului, dar se presupune că a rămas aici în continuare. După recucerirea orașului (1686), codicele a ajuns la Viena, de unde a fost adus de către Péter Apor (1676-1752) – al cărui nume îl poartă – în Ținutul Secuiesc, în anul 1699. Codicele, care a fost donat Muzeului Național Secuiesc de către stră-strănepoata lui Péter Apor, a supraviețuit celui de-al Doilea Război Mondial, la Budapesta, unde a fost dus pentru realizarea unei ediții facsimil. (Restaurarea volumului, luată în proiect

Codicele Apor, după restaurare

Dialogul Sf. Anselm, în Codicele Apor

la acea dată, a fost realizată abia în cursul anilor 2009-2010, de către Biblioteca Națională Széchényi de la Budapesta.)

Descoperirea Codicelor Apor și Csereyné, de către Vasady, a fost primul demers științific important al instituției nou fondate, în urma căruia aceasta a fost acceptată ca atare de către Academia de Științe a Ungariei, ale cărei publicații au început să ne parvină începând cu anul 1881.

Colecția de *acte de înnobilare*, prelucrată de Dénes Cs. Bogáts, a fost pregătită pentru publicare în anul 1943, dar proiectul nu a putut fi realizat din cauza războiului. Manuscrisul dactilografiat al volumului s-a păstrat în parte în Colecția Bogáts, dar actele de înnobilare au fost distruse în timpul evacuării, sau au fost transferate la Arhivele Statului, în 1961. În prezent, Colecția cuprinde cinci acte de acest fel (datând din secolele XVI-XVII), emise de principii Transilvaniei și de către Ferdinand al III-lea, regele Ungariei (1637-1657).

Din colecția de manuscrise făceau parte exemplare de mare valoare, cum ar fi: prima copie a operei *Metamorphosis Transylvaniae*, a lui Péter Apor; manuscrisul original al primei opere a lui Péter Bod (1712-1769); manuscrisul tratatului *Filius Posthumus*, al lui József Benkő (1740-1814) etc. O parte dintre acestea au fost distruse în timpul evacuării, în prezent, Colecția păstrând totuși un număr mare de manuscrise, între care se găsesc jurnale, protocoale vizitaționale, colecții de psalmi sau tratate militare.

2. Cărți

Fondul de carte veche a suferit, la rândul său, pierderi semnificative în cursul evacuării (de exemplu, a pierit și singurul incunabul al colecției, un fragment de missale). Dintre *cărțile din secolul al XVI-lea*, au supraviețuit războiului doar circa 40 de exemplare. Dintre cele aproximativ 400 de *volume din secolul al XVII-lea*, 30 sunt în limba maghiară, printre care și singurul exemplar al articolelor Dietei din anul 1633, tipărit în efemera tipografie a principilor Transilvaniei, de la Alba Iulia, condusă de Jakob Effmurd de Legnica. Dintre miile de *volume datând*

din secolul al XVIII-lea, circa 250 au fost clasificate, de către specialiștii Bibliotecii Naționale Széchényi de la Budapesta, ca piese de colecție de mare valoare.

Volumele, tipărite la Mănăstirea franciscană de la Șumuleu-Ciuc, reprezintă o mare valoare patrimonială, atât datorită paletei largi a tematicii (colecția de legi *Tripartitum*, ediție bilingvă latină-maghiară, broșura realizată cu ocazia sfințirii capelei de la Lacul Sfânta Ana, caietul despre execuția Mariei Antoaneta sau manuale din secolul al XIX-lea), cât și a rolului jucat de tipografia de aici în istoria regiunii. Mănăstirea de la Șumuleu a fost avanpostul Contrareformei încă din secolul al XVI-lea, fiind strâns legată și de editarea în timpul Revoluției de la 1848-49 a primei publicații periodice din Ciuc. Dealtfel, tot atunci a apărut la Târgu Secuiesc primul jurnal local și a fost tipărită și prima carte (un abecedar) din Treiscaune.

Cartea cu psalmi a contesei Kata Bánffy

Exemplar din 1789 al gazetei Magyar Kurír

Majoritatea publicațiilor perioadei timpurii sunt tratate cu *caracter eclesiastic* sau *juridic*, abia începând cu secolul al XVIII-lea se înmulțesc publicațiile cu caracter practic (tratate agrare sau de dietetică) și cele beletristice (literatură maghiară și universală), științifice sau cele cu caracter enciclopedic.

Beletristica de limbă maghiară este reprezentată de întreaga paletă a genului (proză, poezie și piese de teatru), cuprinzând publicații din secolul al XIX-lea, din perioada premergătoare Primului Război Mondial și din cea interbelică.

Printre *operele științifice* în limba maghiară se găsesc exemplare rare, cum ar fi: volumul de biografii *Magyar Athenás* al lui Péter Bod (1766), primul tratat de geologie în limba maghiară, scris de mineralogul Ferenc Benkő (1745-1816), primul manual maghiar de chimie redactat de medicul și chimistul Ferenc Nyulas (1758-1808), sau tratatul de matematică *Tentamen*, al lui Farkas Bolyai (1775-1856).

Alături de marile *dicționare* ale secolului XIX, s-au păstrat și o serie de publicații, prin studiul cărora se pot urmări tendințele din demersul de reformare a limbii maghiare.

Colecția de *manuale* este la rândul ei vastă și diversă, printre ele, o lucrare de pionierat pentru epoca sa, cartea *A Nevendék Nőnem* (1833) a doctorului Pál Kovács (1808-1886), manual dedicat educării tinerelor domnișoare.

Dintre publicațiile cu caracter statistic, trebuie menționate *listele de funcționari*, prin care era făcută evidența anuală a cadrelor eclesiastice, civile și militare.

Colecția cuprinde și un număr mare de *calendare*, care fac parte din așa-numita „literatură populară”, a căror importanță constă și în rolul lor de a populariza și răspândi diverse cunoștințe. Publicațiile ieftine și romanele polițiste din perioada interbelică, care sunt parte integrantă a acestui tip de literatură, sunt prezente într-un număr relativ mare.

Un tip de publicație specifică perioadei interbelice este reprezentat de *broșurile propagandistice*, exemplarele din Colecția bibliotecii acoperă întreaga paletă a ideologiilor vremii.

3. Gazete, reviste și cotidiene în limba maghiară

Apariția primelor publicații de acest tip datează de la sfârșitul secolului XVIII, după care editarea lor a evoluat paralel cu cea a cărților.

În colecția Muzeului se regăsesc exemplare ale primelor gazete de limba maghiară, cum ar fi *Magyar Hírmondó* de la Bratislava (prima apariție 1780), *Magyar Kurír* (prima apariție 1786), *Bétsi Magyar Merkurius* (până la 1798) și *Magyar Musa* (1787) de la Viena, *Mindenes Gyűjtemény* de la Komárom etc.

Primele periodice științifice, cu un conținut variat, din Ungaria și Transilvania (*Tudományos Gyűjtemény*, 1814-1841; *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei* din 1826; *Erdélyi Múzeum*, 1814-1818; suplimentele *Erdélyi Múzeum* din 1854; *Anuarele Asociației Muzeului Transilvănean*, începând cu 1860 etc.) reprezintă fiecare mărturii despre stadiile organizării vieții științifice, care va culmina cu seriile de periodice de după 1867. Aceste periodice științifice, uneori cu o continuitate neîntreruptă de peste 15 decenii, sunt instrumente de lucru indispensabile pentru orice bibliotecă sau instituție de specialitate.

Gama *periodicelor de beletristică și de cultură* este foarte largă, între ele găsim, în egală măsură, gazetele apărute în perioada de pionierat a genului și publicațiile cele mai recente.

Colecția gazetelor locale începe cu publicațiile din perioada Revoluției de la 1848-49, care evoluează aproape neîntrerupt până în prezent, cu scurte perioade de întreruperi din cauza evenimentelor politice, schimbărilor de regim sau administrative (*Székely Hírmondó* – 1849; *Nemere* – 1874-1884; *Székely Nemzet* – 1883-1906; *Székely Nép* – 1906-1944; *Népi Egység* – 1945-1948; *Megyei Tükör* – 1968-1989; *Háromszék* – începând cu 1989).

4. Documente tipărite, diplome și afișe

Colecția de *documente tipărite* este reprezentată de discursuri funebre, poezii ocazionale, pamflete, circulare, mandate de arestare, necrologuri, invitații, cărți de vizită, cărți poștale simple și ilustrate, hârtii pentru corespondență cu anteturi sau blazoane, formulare tip etc.

Kiáltó szó (1921), semnat de Károly Kós, István Zágoni și Árpád Paál, în care autorii au schițat programul politic, valabil până în zilele noastre, al maghiarilor din România (exemplarul personal al lui Károly Kós)

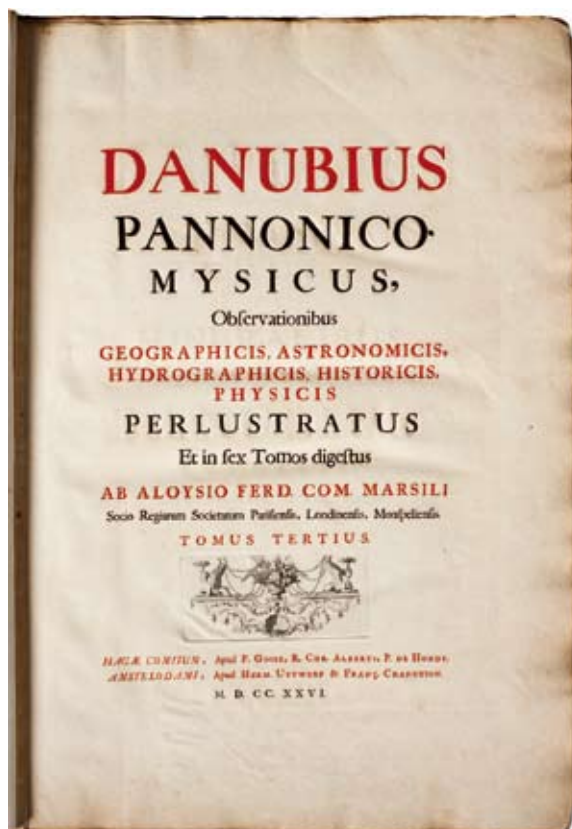
*Diploma de cetățean de onoare
a comitelui József Potsa (1889)*

Ordonanțele autorităților, semnate de persoane sus-puse, sunt destul de consistent reprezentate. Printre acestea, trebuie menționate articolele Dietei de la 1633, pamfletul de răspuns al comisiei din Viena la solicitările răsculaților conduși de Francisc Rákóczi al II-lea, din anul 1706, circulara de arestare emisă pe numele lui Horea, Cloșca și Crișan, Proclamațiile din anii 1848 și 1849 ale generalului Józef Bem etc.

Colecția de mai multe mii de *necrologuri* reprezintă o bază de date esențială pentru orice studiu genealogic.

Majoritatea *diplomelor* aflate în Colecția bibliotecii au fost emise la ocazii festive și au fost acordate unor personalități sau membri ai diferitelor organizații, fiind mărturii ale istoriei asociațiilor civile de la sfârșitul secolului XIX și prima jumătate a secolului XX. Colecția cuprinde o serie de diplome unicate, desenate manual sau tipărite în condiții excepționale. Printre cele mai valoroase, trebuie menționată diploma de cetățean de onoare, tipărită și colorată manual la Budapesta, la comanda orașului Sfântu Gheorghe, pentru comitele József Potsa (1836-1903), sau diploma desenată și colorată manual de către Károly Gulyás (1873-1948), custodele Bibliotecii Telekiana, cu ocazia sărbătoririi semicentenarului de la fondarea Muzeului Național Secuiesc, în anul 1929.

Colecția de *afișe* cuprinde mărturii despre viața culturală a organizațiilor de care aparțin, inclusiv despre viața culturală a Muzeului. Cea mai completă colecție este cea cu afișe de teatru (respectiv programe, anecdote etc.), prin care se poate urmări viața teatrală maghiară încă de la sfârșitul secolului XVIII. La bogăția colecției de afișe au contribuit donațiile voluntare, dar și faptul că a existat o perioadă când instituțiile culturale aveau obligația de a preda câte un afiș Muzeului. Afișele publicitare și politice, specifice primei jumătăți a secolului XX, cuprind o gamă largă de reclame care atrag atenția asupra diferitelor ramuri economice, respectiv asupra vieții politice locale.

Pagină de titlu din atlasul lui Marsigli (1726)

János Herepei, Dénes Bogáts, Samu Konsza, Zoltán Székely, Ádám Kónya. Merită amintite și contribuțiile oamenilor de cultură care au colaborat de-a lungul timpului cu Muzeul, de pildă, Gábor Bálint Szentkatolnai, Károly Kós, Lajos Roediger, Ernő Balás, Gyula László, Paul Binder sau Zsombor Kádár.

7. Fototeca

Fototeca este o importantă bază de date pentru cercetarea istorică și etnografică a regiunii, iar primele sale piese (negative pe sticlă) datează din deceniul nouă al secolului XIX. Ferenc Gödri (1890-1975), fiul legendarului primar, este cel ce a organizat Fototeca ca o colecție separată, distinctă de colecția de artă. Fondul Fototecii, completat cu fotografii preluate de la celelalte secții, a fost prelucrat parțial și publicat într-un Catalog, în deceniul opt al secolului XX, de către Pál Fóris, fotograful instituției.

Hunor Boér

COLECȚIILE DE ȘTIINȚE ALE NATURII

În momentul strămutării colecției de bază a Muzeului Național Secuiesc de la Imeni la Sfântu Gheorghe, peste 15% din patrimoniul acesteia (1665 de piese din totalul de 9365) era reprezentat de obiecte din categoria științelor naturii, cumpărate de fondatoarea muzeului de la Vasady, în anul 1875.

Deși a fost considerată cea mai puțin semnificativă colecție, fapt consemnat și în documentele de înființare a instituției, piesele din patrimoniul ei au intrat relativ repede în circuitul științific, datorită descrierii și publicării, în noiembrie 1879, a fosilelor de faună din pleistocen, descoperite la Căpeni, de paleontologul Antal Koch (1843-1927). Chiar dacă activitatea sa a fost marcată de lipsa personalului calificat, Colecția s-a îmbogățit permanent, datorită donațiilor și activității de cercetare a colaboratorilor externi. Astfel, în 1903, în patrimoniul Secției au intrat colecțiile de ornitologie ale ornitologului Gyula Madarász (1858-1931), iar în 1911, cele ale farmacistului Gyula Ebergényi (1856-194?), respectiv colecția mineralogică maramureșeană a inginerului minier Lajos Joós (1857-1931), în anul 1904.

În primele decenii ale secolului XX, munca de cercetare a fost preluată de către custozii Muzeului (Ferenc László și Vilmos Csutak), alături de care, începând cu anul 1911, la demersul de îmbogățire a colecțiilor de paleontologie și geologie, au luat parte și geologii János Bányai (1886-1971) și Gyula Szádeczky-Kardoss (1860-1935). Datorită activității intense de cercetare și colecționare întreprinse în această perioadă, numărul pieselor aflate în Colecție s-a dublat (7909 în 1910, 13.384 în 1929).

În pofida creșterii semnificative a Colecției, valoarea sa continua să rămână relativ redusă, din cauza lipsei unui specialist care să o catalogheze, întrețină și să o valorifice. Încercările de remediere a situației, din deceniul patru al secolului XX, n-au adus rezultatele scontate, în primul rând din cauza morții tragice a lui József László (1902-1932), fiul

Cristal de ghips

Cristal de rodocrozit

Laleaua pestriță (*Fritillaria meleagris*)

Bulbucul de munte (*Trollius europaeus*)

lui Ferenc László, educat și pregătit anume pentru acest post, respectiv prin eşuarea încheierii unei convenții cu ornitologul László Dobay (1873-1943) din Târnăveni (1934).

În perioada interbelică, una dintre cele mai importante activități științifice ale Muzeului a constat în organizarea unor expediții științifice în Ținutul Secuiesc, la care au participat cercetători de renume: geologii János Bányai, Gyula Szádeczky-Kardoss și Zoltán Török (1893-1963), lepidopterologul László Diószeghy (1877-1942), entomologul Gerő Köntzei (1875-1949), botanistul Gyula Erasmus Nyárádi (1881-1966), geografii János Tulogdy (1891-1979), János Xantus (1888-1962). Materialele adunate cu rigoare științifică au îmbogățit patrimoniul Secției de științe ale naturii.

În anul 1948, s-a reușit aducerea de la Ineu a colecției de lepidoptere a pictorului și lepidopterologului László Diószeghy, donată încă din 1931 Muzeului Național Secuiesc, cu condiția ca aceasta să rămână, în vederea prelucrării și valorificării, în proprietatea donatorului, până la moartea lui. Colecția Diószeghy, intrată în patrimoniul Muzeului sub numărul de inventar general 2271, cuprindea 163 de cutii ce conțineau 25.129 exemplare. Valoarea științifică a colecției Diószeghy este dată de bogăția speciilor (2085) și numărul exemplarelor (peste 23.000), cât și de faptul că, datorită unei munci de cercetare și colecționare riguroase, din ea fac parte și specii noi, până atunci neintrate în atenția științei. Pe lângă bogăția de specii, colecția Diószeghy prezintă un deosebit interes pentru cunoașterea lepidopterelor din arealul țării noastre, datorită numărului mare al localităților de colectare (60 din țară și 14 din străinătate).

Anul 1961, când biologul Sándor Kovács (1928-1984) a devenit angajat al Muzeului, a marcat un punct de cotitură în istoria Secției. Starea Colecției a impus efectuarea unor lucrări de conservare și dezinsecțizare a colecțiilor botanice, entomologice și zoologice (de exemplu, cca. 10% din colecția Diószeghy a fost pierdută din cauza mucegaiului sau a infestării cu *Anthreus museorum*), urmată de reinventarierea și revizuirea materialului. În cursul acestei activități, care a beneficiat

și de ajutorul unor colaboratori externi, au fost scoase din Colecție exemplarele deteriorate și cele necorespunzător documentate

Paralel cu munca de inventariere și organizare a Colecției, au fost continuate cercetările științifice, punându-se accentul în special asupra cercetării faunei din pliocen și pleistocen din Depresiunea Brașov, activitate efectuată în colaborare cu specialiștii Institutului de Speologie Emil Racoviță din București. Odată cu acest program, alături de determinarea, restaurarea și conservarea exemplarelor aflate în depozite, au fost efectuate și o serie de cercetări de teren, în urma cărora colecția de paleontologie, atunci de cca. 50-60 de exemplare, s-a înmulțit de peste zece ori. Ca urmare a acestei activități de colaborare, în publicațiile și comunicările științifice au fost prezentate un număr de 55 de specii preistorice.

În anul 1969, cu ocazia împlinirii a 90 de ani de la înființarea Muzeului, micologul Kálmán László (1900-1996) a făcut o donație în memoria tatălui său, Ferenc László, fost custode al instituției. Este vorba de ierbarul adunat în perioada 1916-1969, în împrejurimile orașelor Sfântu Gheorghe și Brașov. Colecția constă din 3500 de file mari, care conțin 1222 de specii ce aparțin la 475 de genuri, 100 de familii și 40 de ordine taxonomice.

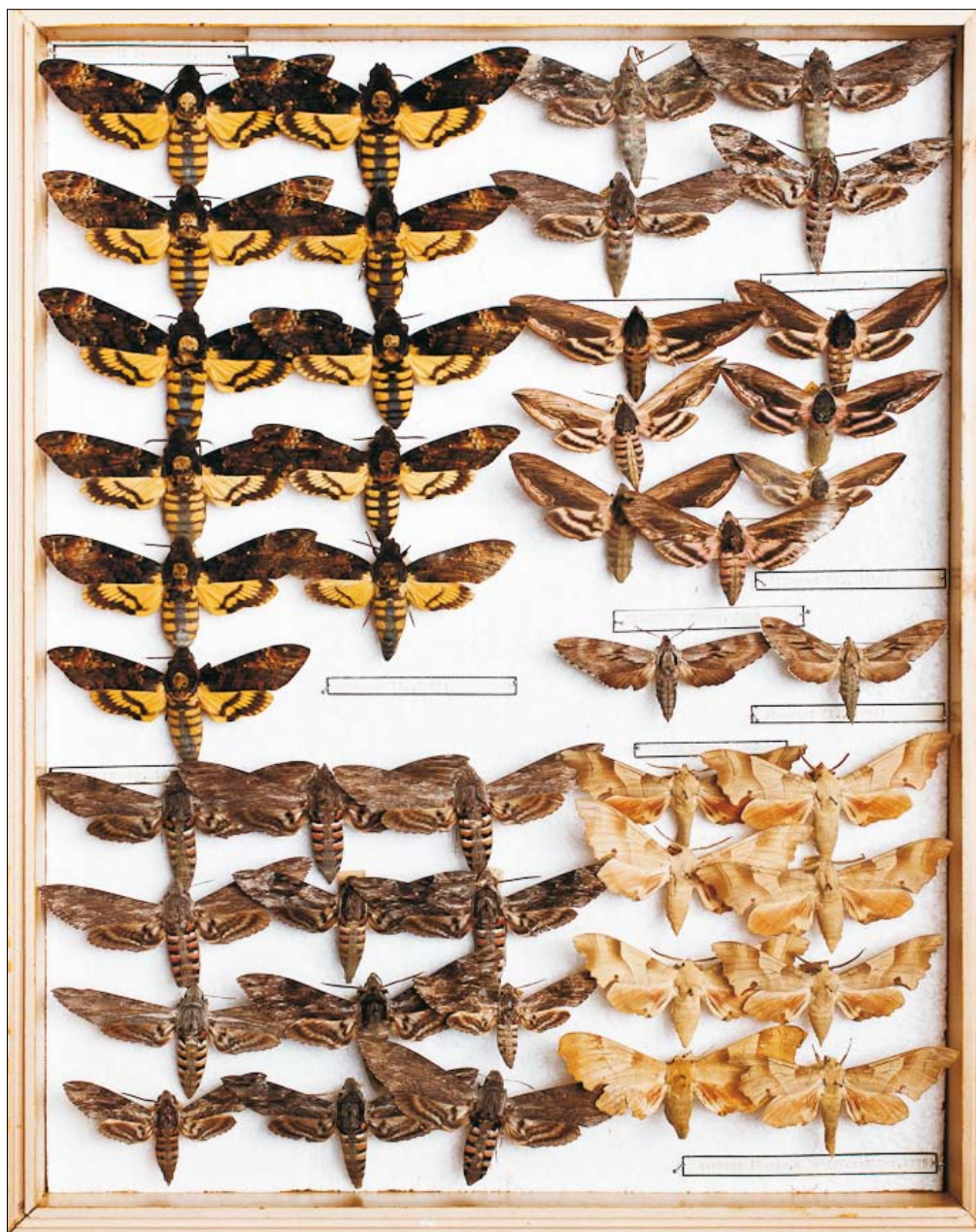
Activitatea de cercetare a continuat neîntrerupt și în această perioadă, când Colecția secției s-a îmbogățit cu 2600 de file de ierbar, datorită studiilor de o jumătate de deceniu asupra florei și vegetației Munților Bodoc, efectuate de Sándor Kovács.

Fluturi din colecția fraților Kovács

Craniu de Bison priscus (Pleistocen)

Fluturi din colecția Diószeghy

În primăvara anului 1983, au intrat în patrimoniu colecțiile botanice *Ezerjőfű* și *Csodabab*, depuse până la acea dată la Casa Agronomilor (Castelul Szentkereszty) de la Arcuș.

În anul 1991, colecția de entomologie s-a îmbogățit cu noi achiziții: în cursul lunii decembrie, a fost cumpărată, prin finanțare din partea Statului, o parte din colecțiile de lepidoptere ale fraților Kovács.

În perioada premergătoare cumpenei dintre milenii, Secția de științe ale naturii s-a îmbogățit cu colecția micologică a lui Kálmán László și cea a biologului Dénes Pázmány (1931-1997): piese de botanică, micologie, respectiv documentație tipărită și în manuscris, donate Fundației Muzeul Național Secuiesc, prin care instituția noastră a devenit muzeul cu cea mai bogată colecție micologică din România.

În prezent, în Colecția Secției sunt inventariate peste 60.000 de piese, numărul acestora continuând să crească datorită programului de cercetare a populației *Curculionidelor* din Ținutul Secuiesc, început în 1984, în colaborare cu Muzeul de Științe Naturale al Ungariei, program care se derulează și în prezent.

Expoziția de științe ale naturii, prezentă de la bun început printre expozițiile instituției, a fost refăcută în anul 1953, când exponatele (mamifere, păsări, reptile și amfibieni) au fost expuse în vitrine cu sticlă, respectiv au fost incluse în diorame, în conformitate cu cerințele epocii. Concomitent cu reorganizarea Expoziției, a fost realizată și expoziția tematică *Apariția și evoluția vieții*.

În deceniul șapte al secolului XX, au avut loc transformări și în cadrul expozițiilor din Secție. Expoziția de botanică și zoologie și-a continuat existența, fiind reorganizată într-o mică măsură. Expoziția *Apariția și evoluția vieții*, desființată în anul 1962, a fost înlocuită în 1963 de o nouă expoziție, cu aceeași tematică, dar prezentând de această dată în special vestigii. În anul 1969, și aceasta a fost înlocuită cu expoziția *Geologia Depresiunii Brașov și a împrejurimilor sale*, care a funcționat până în 1972, când, împreună cu Expoziția de bază de științe ale naturii, a fost demontată și depusă în depozit.

Râs (*Lynx lynx*)

Vulturul pleșuv sur (*Gyps fulvus*)

Curculionidae

Chiar dacă au lipsit expozițiile permanente, sub egida Secției au fost însă realizate valoroase expoziții temporare, cum ar fi: *Fauna apelor dulci*, *Lumea insectelor* (1980), *Lumea mineralelor* (1981), *Era glaciară și fauna sa* (1981), *Lumea pădurii* (1981), *Vânatul și vânătoarea* (1982).

În ultimul deceniu al secolului XX, Secția a participat din nou cu o expoziție permanentă proprie în circuitul muzeal, prin amenajarea Expoziției de geologie, în primăvara anului 1994.

Expoziția *SOS Natura* – vernisată în 1996, care există în formă îmbunătățită și în prezent – atrăgea atenția asupra extincției, din cauza restrângerii habitatului natural al plantelor și animalelor specifice zonei (gruppate, în funcție de habitat, în grupuri cum ar fi: cel antropogen, lumea apelor și a mlaștinilor, a pădurilor de foioase și conifere).

Irén Kocs

Ciuperca umbrelă roșcată (*Macrolepiota rhacodes*),
filă din colecția micologică Dénes Pázmány

COLECȚIA DE ARHEOLOGIE

În documentul de înființare a Muzeului, fondatorii lui atrăgeau atenția asupra bogăției vestigiilor cu caracter arheologic din Ținutul Secuiesc, în acest sens, ei au stabilit ca unul dintre obiectivele prioritare ale noii instituții să fie colecționarea, cercetarea și valorificarea acestora. În cei 140 de ani care au trecut de la fondarea instituției, Colecția de arheologie s-a îmbogățit permanent, datorită generațiilor de cercetători implicați în activitatea Muzeului. Materialul, care acoperă 35 de milenii de istorie, provine în general din arealul restrâns al instituției, dar în el se regăsesc în număr destul de mare și vestigii arheologice de valoare deosebită, provenite din întreaga zonă a Bazinului Panonic.

În anul 1875, Colecția era formată din cele aproximativ 1300 de monede, cărămizi romane, materiale litice, piese de fier și bronz, care se găseau în proprietatea familiei Cserey. Câteva piese mai valoroase au fost expuse la Budapesta în anul 1876, cu ocazia celui de-al VIII-lea *Congres Internațional de Preistorie și Antropologie*, organizat de părintele arheologiei maghiare, Flóris Rómer (1815-1889).

În primii ani de activitate ai Muzeului, Colecția s-a îmbogățit în special datorită donațiilor și achizițiilor, dar din anul 1882, după preluarea custodiei instituției de către Géza Nagy, au început să fie efectuate și primele cercetări arheologice proprii. Tot de numele lui Nagy se leagă și prima organizare sistematică și științifică a ansamblului numit pe atunci „colecția de antichități”, care a fost împărțită, alături de cea de arheologie propriu-zisă, divizată la rândul ei în categorii: preistorie, epoca romană și epoca migrațiilor, respectiv în categorii tematice distincte, cum ar fi colecțiile de armament, de orfevrărie, de numismatică.

În primele decenii ale secolului XX, sub conducerea lui Ferenc László și Vilmos Csutak, a început procesul de evaluare și cartografiere a potențialului arheologic din Ținutul Secuiesc, punându-se accentul în special pe Treiscaune. În acest sens, au fost efectuate primele cercetări arheologice sistematice la stațiunea paleolitică de la Sita

Săpături arheologice la Ariușd, 1910

Buzăului, aşezarea eneolitică de la Ariuşd, tumulii din Epoca Bronzului de la Eresteghin-Pivniţele Mari, castrele romane de la Boroşneu Mare şi Comalău etc. La organizarea, prelucrarea şi valorificarea patrimoniului arheologic au contribuit şi somităţi ale arheologiei naţionale şi internaţionale, de pildă Gábor Téglás (1848-1916), József Hampel (1849-1913), Mór Wosinszky (1854-1907), Vasile Pârvan (1882-1827), Vere Gordon Childe (1892-1957), István Kovács (1880-1955) sau Márton Roska (1880-1961).

Rezultatele a şapte decenii de cercetare arheologică asiduă au fost nimicite în mare măsură în cursul evacuării din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când cea mai valoroasă parte a Colecţiei a fost distrusă la Zalaegerszeg, în primăvara anului 1945.

Ceramică pictată ariuşdeană (eneolitic)

Perioada postbelică a fost marcată de personalitatea lui Zoltán Székely, care, în cele cinci decenii de activitate, a cercetat un număr impresionant de situri arheologice, iar prin publicarea rezultatelor cercetării sale a contribuit la lărgirea orizonturilor preistoriei, Antichității și Evului Mediu, la nivel local și național. Ca urmare a acestui demers științific, patrimoniul Colecției de arheologie a depășit 100.000 de piese.

Cele mai reprezentative exemplare au fost prezentate de la început în cadrul expozițiilor instituției, și în prezent ele sunt integrate în expozițiile de bază și cele temporare.

Cele mai vechi urme ale prezenței oamenilor în regiune provin din zona Sita Buzăului și din peșterile din Cheile Vârghișului, fiind cunoscute din cercetările efectuate de Iulius Teutsch (1853-1934), Ferenc László, Márton Roska, respectiv István Dénes (1954-2005). Unelte de piatră cioplită și rebutul rezultat în urma realizării lor au o vechime de circa 35 de milenii, acestea fiind vestigiile grupurilor de vânători și culegători din *paleolitic*, cultura aurignaciană, care au trăit în regiune către sfârșitul glaciațiunii Würm.

După o perioadă de aproximativ treizeci de milenii, în care locuirea umană din regiune este aproape necunoscută, primii locuitori stabili își fac apariția în cursul mileniului al șaptelea a. Chr. Din colecția preistorică, vestigiile acestor culturi *neolitice* și *eneolitice* reprezintă cea mai bogată parte a patrimoniului nostru. Aceasta cuprinde materialul arheologic aparținând comunităților agrare ale culturilor neolitice (Starčevo-Criș, cultura Ceramicii liniare, Boian, Precucuteni), respectiv eneolitice (Ariușd, Tiszapolgár, Bodrogkeresztúr și Coțofeni), care au viețuit în regiune până în mileniul patru a. Chr. Printre ele se găsesc obiecte de uz comun, cum ar fi vasele ceramice, unelte de piatră cioplite sau șlefuite, unelte de os și corn, dar și obiecte de port și podoabă din os și scoici, sau piese cu caracter magico-religios (altare, figurine antropomorfe și zoomorfe). Începând cu Neoliticul, se răspândesc urmele prelucrării metalelor (cupru și aur), reprezentate la început prin obiecte de port și podoabă (inele, mărgelă, brățări, pandantive),

Amforă; Eneolitic – Cultura Coțofeni

Strachină cu gură lobată;
Epoca Bronzului – Cultura Wietenberg

în timp ce, către sfârșitul perioadei, s-au înmulțit diferitele tipuri de unelte și arme (topoare simple, topoare cu brațe în cruce, pumnale).

Unele dintre siturile arheologice cercetate au o rezonanță internațională. Astfel, situl de la Leț-Varheghiu, cercetat de Zoltán Székely în anii 1949-1955, este extrem de important în stabilirea cronologiei Neoliticului timpuriu și mijlociu. Așezarea de pe Dealul Tyiszk de la Ariușd – cercetată de Ferenc László (1907-1913, 1925) și Zoltán Székely, în colaborare cu Academia Română (1968-1985) – este situl eponim al ramurii vestice a grupului cultural eneolitic timpuriu, cu ceramică pictată Ariușd-Cucuteni-Tripolie.

Culturile clasice ale *epocii bronzului* (Schneckenberg, Wietenberg, Noua), care își începe evoluția în cursul mileniului al treilea a. Chr., sunt bine reprezentate și cunoscute în regiune, ca urmare a cercetării așezărilor deschise (Albiș-Csíszér-kert, Sfântu Gheorghe-Avasalja etc.), a fortificațiilor (Sânzieni-Perkő, Porumbenii Mici-Galath etc.) sau a necropolelor (Zăbala-Tatárhalom, Ozun-Tölgyhát etc.). Dintre produsele ceramice ale epocii, valoare estetică deosebită o au vasele din cultura Wietenberg, cu decor incizat, umplut cu pastă calcaroasă. Bronzul, aliaj al cuprului cu staniul, a fost metalul specific al perioadei, realizându-se din el unelte (ace, seceri, dălți), obiecte de port și podoabă (brățări, pandantive) și arme (săbii, topoare de luptă, vârfuri de lance).

Idoli zoomorfi; Epoca Bronzului – Cultura Zăbala

Prima vârstă a fierului, care își are începuturile la finele mileniului al doilea a. Chr., este caracterizată de o largă răspândire a metalurgiei bronzului, atestată de numărul mare de depozite de bronzuri (depozite de unelte și arme de bronz, adesea de câteva zeci de kilograme), descoperite la Belin, Cernat sau Zagon. Tot în această perioadă își face apariția și metalurgia fierului, una dintre cele mai vechi atestări provenind din săpăturile efectuate de Zoltán Székely, în așezarea fortificată Hegyes de la Cernat, unde au fost descoperite topoare și alte piese realizate din acest material.

În secolul al VII-lea a. Chr., regiunea intră în epoca istoriei scrise, odată cu apariția și stabilirea în zonă a *sciților*, veniți din regiunile nord-pontice, ale căror vestigii, morminte cu inventar specific (vase ceramice, mărgelă cu ochi de păun, podoabe de bronz) au fost descoperite la Sfântu Gheorghe și Ozun. Tot în cadrul vestigiilor de origine scitică se înscrispă spada de fier, cu mâner decorat în stil animalier, descoperită la Dobolii de Jos în anul 1880 și păstrată în patrimoniul Muzeului până în 1972.

În perioada premergătoare cuceririi romane, sud-estul Transilvaniei a fost locuită de *geto-daci*. Vestigiile culturii materiale ale dacilor, constând în primul rând din ceramică, se regăsesc în majoritatea zonelor, atât în așezări rurale deschise (Eresteghin, Sfântu Gheorghe–Bedeháza), așezări fortificate (Bixad–Cetatea Văpa, Olteni–Leánykavár), cât și în fortificații (Covasna–Cetatea Zânelor, fortificațiile de la Jigodin). Prelucrarea metalelor prețioase este ilustrată de tezaurele de argint de la Sâncrăieni și Surcea, aflate până în 1972 în patrimoniul Muzeului, după care au fost transferate la București. Tot de daci se leagă și apariția circulației monetare în regiune, atestată prin tezaure, constând din monede republicane romane, descoperite la Arcuș, Alungeni, Fotoș, Sfântu Gheorghe–Simeria, sau compuse din monede și obiecte de podoabă, cum ar fi cele de la Ghelința și Peteni.

Epoca romană a beneficiat de o cercetare relativ temeinică, patrimoniul Muzeului îmbogățindu-se cu multe piese de valoare, provenite atât din cercetări sistematice, cât și din descoperiri incidentale.

Depozit de bronzuri; Prima vârstă a fierului

*Vas de lut; Prima vârstă a fierului;
Cultura Gáva–Holihrad*

Mărgele scitice cu ochi de păun; Prima vârstă a fierului

Cercetările au fost îndreptate îndeosebi spre castrele din Treiscaune – Boroșneu Mare, Brețcu (antica *Angustia*), Comolău și Olteni –, la care s-au adăugat cercetările lui Zoltán Székely și în castrele de la Inlăceni și Sărățeni, respectiv în *villa rustica* de la Ciumăfaia, ale căror materiale se află, cel puțin în parte, în colecțiile noastre. O categorie distinctă a vestigiilor de factură romană este reprezentată de inscripțiile onorifice, altarele, monumentele funerare, fragmentele de edificii și de statui, care sunt expuse în lapidariul Muzeului.

După părăsirea provinciei Dacia de către romani, regiunea a fost locuită de neamul germanic al *goșilor*, purtători ai culturii arheologice Sântana de Mureș – Cerneahov. Primele cercetări ale așezărilor acestei perioade au început încă din 1883, sub conducerea lui Géza Nagy (Sfântu Gheorghe–Epreștető), fiind continuate de Ferenc László, Zoltán Székely și de urmașii lor. Cercetarea a dus la îmbogățirea patrimoniului Colecției de arheologie, în timp ce rezultatele publicate au dus la o mai bună cunoaștere a perioadei timpurii din epoca migrațiilor. Singurul tezaur din această epocă – cel de la Valea Strâmbă, format din fibule, inele, brățări (toate de argint) și monede argint și aur – a fost distrus în timpul evacuării din 1945.

Perioada târzie a migrațiilor a fost bine cercetată și documentată, în Colecția Secției găsindu-se în special materiale de origine *slavă* din secolele VII-XI, din așezările de la Cernat, Poian, Reci sau Sfântu Gheorghe.

Vestigiile de sorginte *medievală* au reprezentat doar o mică parte a Colecției, în perioada premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial, îmbogățirea ei se datorează și în acest caz activității de cercetare a lui Zoltán Székely.

În primele secole ale Regatului Ungar, sud-estul Transilvaniei a fost o regiune de graniță, locuită sporadic de comunități de grăniceri, cum ar fi acelea ale căror necropole au fost descoperite și cercetate la Peteni și Zăbala. Începând cu secolul al XIII-lea, odată cu organizarea regiunilor aflate sub jurisdicția comitelui secuilor, vestigiile (ceramică comună și de lux, unelte, arme) devin mult mai numeroase, fapt atestat de descoperirile efectuate în așezările de la Angheluș, Arcuș, Cernat

Fragment de statuie; Epoca Romană

Obiecte de podoabă din tezaurul de la Peteni;
La Tène dacic

Ulcioare; Epoca migrațiilor – Cultura Sântana de Mureș–Cerneahov

sau Chilieni, respectiv în fortificații (ex. Cetatea Turia–Bálványos). Descoperirile acestei epoci au fost valorificate în Expoziția de bază medievală, organizată împreună cu Secția de istorie. Paleta cercetărilor din a doua jumătate a secolului XX s-a întregit cu un nou tip de cercetare, cel al monumentelor ecleziastice, fiind săpate bisericile de la Reci, Arcuș–Szentegyházasdomb, Petriceni–Faluhely, respectiv capelele ruinate de la Alungeni, Cernat–Szentkert sau Valea Crișului.

Direcția de cercetare trasată de către Zoltán Székely este continuată și în prezent, prin cercetarea așezărilor (Filia–Dobó), monumentelor ecleziastice (Albiș, Dalnic, Pădureni, Saciova, Sâncrai), respectiv a fortificațiilor (complexul de fortificații medievale timpurii din Pădurea Rika sau Cetatea Ika de la Cernat).

Colecția de numismatică, parte a patrimoniului Secției de arheologie-istorie, și-a început evoluția cu cele circa 600 de monede diverse, aflate în posesia familiei Cserey. Până în 1929, patrimoniul numismatic a ajuns la peste 3800 de piese, formând un ansamblu destul de eterogen, în care se găseau atât monede antice (cca. 700 de bucăți – grecești, romane, sasanide, persane etc.), cât și medievale (42 de monede de la emitenți diferiți), ale principilor transilvăneni (câteva sute de piese), respectiv monede moderne, care reprezentau majoritatea Colecției. De asemenea, din Colecție făcea parte și un număr relativ mare de bancnote. Prima organizare a Colecției se leagă de numele lui István Kovács, care, în perioada interbelică, a început organizarea și catalogarea ei.

După pierderile din anul 1945, Colecția de numismatică și-a revenit relativ greu (în cele șapte decenii care au trecut, a fost inventariat doar un număr de 967 monede), majoritatea noilor achiziții provenind în special din cercetările arheologice, tezaurele monetare, cum ar fi cel de monede din secolul al XV-lea, relativ mare, descoperit în cursul cercetării vechii biserici de la Vârghiș.

Sándor József Sztáncsuj

COLECȚIA DE ISTORIE

Încă de la începuturile sale, Muzeul a pus accentul pe colecționarea pieselor de valoare istorică și memorialistică, atât a celor cu caracter local, secuiesc, cât și a celor care au ținut de istoria Transilvaniei sau de evenimentele social-politice ale epocilor trecute. Astfel, încă din primii ani ai existenței instituției, a început să se contureze o colecție de mare valoare: de la obiecte din secolul al XVII-lea (ceasul Principelui Ștefan Bocskai, piesele de mobilier ale judeului regal de Treiscaune Tamás Basa, paharul Principelui Ioan Kemény – 1660, piese din serviciul de masă al căpitanului-general al secuilor, Pál Béli, castronul de porțelan de la sfârșitul secolului XVII al contelui István Apor, tezaurul Principatului Transilvaniei etc.), până la piese legate de Revoluția Maghiară din 1848-1849 (Ordinul Militar – clasa I în formă de stea – al Revoluției, care a aparținut generalului Józef Bem, donat Muzeului de către Lajos Kossuth, sau șeaua de paradă a generalului martir Ernő Kiss).

Prima încercare de organizare pe criterii tipologice și științifice a Colecției se leagă de numele lui Géza Nagy, care a realizat clasificarea colecției de antichități, în cadrul căreia au luat ființă, alături de colecțiile de arheologie și numismatică, și cele de piese istorice și memorialistice, împărțite în: fondul de armament, orfevrărie, ceasuri, ștampile și mobilier.

Patrimoniul Colecției s-a îmbogățit continuu datorită cercetărilor și a donațiilor, unul dintre momentele marcante fiind anii premergători Primului Război Mondial, când colecția de armament s-a mărit semnificativ, datorită zecilor de arme albe și de foc din secolele XVIII-XIX, confiscate de autoritățile din județul Treiscaune. În perioada interbelică, munca de cercetare și colecționare a custozilor, respectiv depunerile bisericilor, au dus de asemenea la creșterea fondului. Cele mai valorase piese intrate în patrimoniul Muzeului au fost: singurul tun supraviețuitor, dintre cele circa 70 de piese de artilerie turnate

Șeaua de paradă a generalului martir Ernő Kiss

Tiparnița generalului Józef Bem, dată cadou orașului Târgu Secuiesc

sub conducerea lui Áron Gábor, și tiparnița confecționată la Debrețin, donată de către generalul Józef Bem în 1849 orașului Târgu Secuiesc, cu care a fost tipărit primul jurnal, respectiv prima carte din regiune.

Asemenea celorlalte colecții ale instituției, și cea de piese istorice și memorialistice a suferit pierderi însemnate în timpul evacuării din cel de-al Doilea Război Mondial, fiind distruse, printre altele, cana de cositor de la Hoghia, jud. Harghita, din 1400, paharul Principelui Ioan Kemény, sau Ordinul militar clasa I, al lui Bem.

Crearea Secției de istorie de sine stătătoare, din cadrul Muzeului Național Secuiesc, a avut loc în anul 1970, când piesele de valoare istorică și memorialistică au fost grupate într-un fond comun, creându-se totodată o carte de inventar unitară și spații de depozitare proprii.

1. Colecția de armament

Una dintre cele mai bine reprezentate colecții este cea a spadelor și săbiilor, arme specifice luptei corp la corp și reprezentative din punctul de vedere al statutului social. Cele 105 piese aflate în fond acoperă perioada cuprinsă între secolul XIII și Primul Război Mondial.

După criteriul valorii istorice, cele mai importante piese sunt cele 12 *spade* din secolele XIII-XV, descoperite în diferite puncte ale județului, care reprezintă circa o treime din numărul total de descoperiri de acest tip, din arealul transilvănean.

Piesele din secolul al XVI-lea sunt reprezentate de *săbii*, arme specifice cavaleriei ușoare, răspândite datorită faptului că erau mai adecvate luptei împotriva cavaleriei ușoare otomane (între ele, o piesă cu inscripția APPAFI / ANNO 1599), respectiv *rapiere*, arme specifice cavaleriei din Transilvania, utilizate pentru penetrarea armurilor (printre ele, o piesă fabricată la Venetia, respectiv un exemplar cu nervură mediană).

Prin săbiile din secolele XVIII-XIX, care reprezintă majoritatea pieselor, se poate urmări evoluția tipului de armă, până la formele standardizate, folosite în armatele vremii. Multe dintre ele au fost utilizate în luptele din timpul Revoluției de la 1848-1849, fiind donate Muzeului de către revoluționari sau urmașii acestora.

Săbiile de paradă – cu suprafețele cizelate și aurite, decorate cu pietre semiprețioase, purtate la ocazii festive de către personalitățile politice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – sunt reprezentate de câteva exemplare. Alături de armele occidentale, în Colecție se găsesc și piese de origine orientală, cum ar fi *iatagane* turcești, *săbii japoneze*, săbii căzăcești (*șasșka*) sau pumnale din Caucaz (*kindjal*), care au o valoare patrimonială deosebită.

Din Colecție fac parte și câteva *buzdugane*, piese de armament utilizate, deopotrivă, în luptă și ca însemn al rangului proprietarului. Forma lor este extrem de variată, regăsindu-se atât exemplare timpurii cu cap fațetat turnat din bronz, buzdugane cu lanț, cât și exemplare târzii, din secolul al XVII-lea, cu măciulia simplă sau prevăzută cu fațete arcuite.

Tot în categoria armelor albe pot fi încadrate și *topoarele*, respectiv *ciocanele de luptă*, din care colecția dispune de piese din Evul Mediu timpuriu, dar și de exemplare din secolul al XVII-lea.

Colecția armelor de foc este numeroasă, reprezentând circa o optime din numărul pieselor din Colecția Secției. Dintre *pistoale*, cel mai vechi exemplar este un *pistol cu sistem de declanșare cu roțiță*, din a doua jumătate a secolului XVII. Între *pistoalele cu cremene* din secolele XVIII-XIX, regăsim formele standardizate, utilizate de armata austriacă, dar și pe cele turcești și balcanice. *Pistoalele cu capsă* le-au înlocuit pe cele cu cremene începând cu mijlocul secolului XIX, în Colecție aflându-se piese de origine austriacă, franceză sau prusacă.

Pistoalele moderne sunt reprezentate de *revolvere* și *pistoale automate*, aflate în dotarea armatelor beligerante din Primul și al Doilea Război Mondial.

Printre cele 83 de *puști*, se găsesc arme otomane din secolul al XVIII-lea, diverse piese militare sau de vânătoare din secolul al XIX-lea, respectiv începutul secolului XX, cel mai recent exemplar fiind o carabină Mosin-Nagant de fabricație rusească, din Primul Război Mondial. Există și câteva piese relativ rare, cum ar fi o *pușcă cu aer comprimat de tip Girardoni*, de la începutul secolului XIX, o pușcă de vânătoare realizată la Brașov, sau o muschetă arabă cu cremene, cu patul puternic arcuit.

Săbii

Pistoale

Puști

Piesa de cea mai mare valoare a Colecției este țeava de tun, singura păstrată, turnată la Târgu Secuiesc sub îndrumarea lui Áron Gábor, în timpul Revoluției de la 1848-49, care a revenit cu puțin timp în urmă în patrimoniul nostru, după ce s-a aflat timp de peste trei decenii în Colecția Muzeului Național de Istorie a României.

Tot la categoria armelor de foc pot fi încadrate și cele 10 tunuri de semnalizare de mici dimensiuni, turnate din fier, provenite din donațiile orașelor și comunelor din Treiscaune.

Armamentul de apărare este mai puțin reprezentat, între piesele de acest gen găsiindu-se câteva coifuri de husari și un capișon de zale din secolele XVI-XVII, o cuirasă, trei armuri complete și un scut cu ornament cizelat, cele din urmă fiind mai degrabă piese de panoplie, decât exemplare utilizate în luptă.

2. Lapidariul

Piesele de piatră sculptată ale Colecției de istorie sunt de proveniență medievală și premodernă, fiind expuse împreună cu piesele de aceeași factură din colecția de arheologie, în curtea din fața intrării principale. Dintre ele, trebuie menționate: inscripția de construcție a conacului familiei Hadnagy din Dalnic (1649), cea de pe turnul-clopotniță al Bisericii reformate din Albiș (1657), respectiv cea de pe una din aripile castelului de la Racoș, jud. Brașov (1792), pietrele de mormânt ale unui preot din Hăghig (1824), sau cele ale membrilor unor familii nobiliare din regiune, printre ele, monumentele funerare ale celor doi căpitani-generalii de Treiscaune (Kelemen Béldi de Budila – 1627 și János Nemes de Hăghig – 1642), dar și piese de factură arhitectonică, cum ar fi ornamentele de pe acoperișul castelului Béldi de la Budila (1805), sau stema Regimentului 11. de Husari Secui, de pe frontonul Casei cu arcade (1821).

Din Colecție mai fac parte și elementele din piatră sculptată, de la prispa conacului Tompa din Boroșneu Mic (1728), cadrul de piatră al ușii, din secolul XVII, de la conacul Basa din Zăbala, care se află expuse în holul clădirii principale, respectiv tabernaculul, din secolul al XV-lea, al bisericii din Porumbenii Mari, care se găsește în capelă.

3. Colecția de mobilier

Deși reduse ca număr, piesele de mobilier aflate în Colecție sunt reprezentative pentru domiciliile nobiliare și burgheze din Transilvania. Cele mai vechi piese, scaunul și biblioteca judei regal de Treiscaune, Tamás Basa, provin de la mijlocul secolului XVII (1640, respectiv 1642). Restul pieselor de mobilier este din secolul al XIX-lea, printre ele și piese de valoare deosebită, cum ar fi: dulăpiorul pictat, cu sertare

Monumentul funerar al lui Kelemen Béldi, 1627

Ceasul Principelui Ștefan Bocskai, 1604

Pipa lui Ferenc Deák

Farfurie de cositor

și prevăzut cu compartiment secret, al Annei Récsey; o tăblie de masă otomană, cu decor realizat din fire de paie; piesele de mobilier realizate de Áron Gábor (o măsuță rotundă și un scrin pentru scris), sau un birou sculptat în stil neo-renascentist, realizat de artistul sticlar István Sovánka (1858-1944).

4. Ceasuri

Majoritatea pieselor sunt din secolele XVIII-XIX, fiind realizate de meșteri ceasornicari transilvăneni sau din Viena, printre ele găsindu-se și exemplare unicat, cum ar fi ceasul Principelui Ștefan Bocskai, fabricat la Augsburg, în anul 1604.

5. Pipe

Între cele 44 de piese aflate în colecție, datând în general din secolele XVIII-XIX, se găsesc pipe realizate din spumă de mare, lut ars sau lemn, simple sau bogat ornamentate. Pe acestea din urmă se regăsesc motive zoomorfe (cal, cerb sau căprioară), respectiv scene de vânătoare sau mitologice. Cel mai valoros exemplar este pipa din spumă de mare cu capac de argint, oferit cadou în 1840 de către contele István Széchenyi (scriitor și politician, unul dintre cei mai importanți reformiști maghiari) lui Ferenc Deák (politician moderat, părintele compromisului – *Ausgleich* –, în urma căruia s-a fondat Dubla Monarhie Austro-Ungară).

6. Ștampile

În această colecție se găsesc ștampile ale autorităților militare, ale administrației civile, cât și ștampile particulare. Majoritatea pieselor este reprezentată de ștampilele administrației locale, donate Muzeului, în ultimul deceniu al secolului XIX, de către autoritățile județului Treiscaune, după o restructurare administrativă, în urma căreia acestea au fost scoase din uz. Alături de cele locale, în colecție se găsesc și ștampile ale unor entități administrative mai îndepărtate, cum ar fi ștampila Scaunului filial Brăduț din 1830, sau ștampilele din 1856 și 1867, ale Scaunului Odorhei.

7. Vase de cositor

Vasele de cositor, elementele specifice culturii transilvănene din secolele XVIII-XIX, utilizate în egală măsură în gospodărie și în cadrul vieții ecleziastice, sunt prezente în număr semnificativ în colecție, chiar dacă o parte dintre ele a fost distrusă în cursul evacuării din 1945. Formele specifice sunt cănile, farfuriile sau tăvile – multe dintre ele cu însemne de breaslă –, respectiv o formă relativ rară, o butelie poligonală din anul 1830. Majoritatea pieselor a fost realizată în ateliere transilvănene (Brașov, Sibiu, Sighișoara), dar sunt și câteva exemplare care provin din ateliere de la Buda.

Alături de vasele de uz comun, colecția cuprinde și câteva vase utilizate în farmacii, respectiv vase de cositor care au aparținut unor parohii din Treiscaune sau poartă însemnele unor bresle săsești.

8. Materiale de breaslă

Piese care fac parte din moștenirea vieții corporațiilor profesionale sunt reprezentate în primul rând de cele din secolul al XIX-lea, care au aparținut unor bresle din Sfântu Gheorghe. Cele mai reprezentative piese sunt lada breslei cizmarilor din anul 1846, lada comună a breslei tâmplarilor și a lăcătușilor din anul 1853, cea a breslei pantofarilor, pălărierilor și a cojocarilor din anul 1856, emblema și ștampila breslei cizmarilor din anul 1810, cupa de lemn a breslei tăbăcarilor, trusa de scris a breslei tâmplarilor sau steagul breslei croitorilor, utilizat în timpul Revoluției de la 1848-49 de către unitățile milițiilor locale.

9. Porțelan, ceramică și sticlărie

Colecția cuprinde 145 de piese și cele mai valoroase dintre ele sunt cănile habane cu capac de cositor sau seturile de masă (cești, farfurii, tăvi, solnițe etc.) provenite din efemerul atelier ceramic, care a funcționat în Sfântu Gheorghe către sfârșitul secolului XIX.

Cele peste 130 de obiecte de sticlă provin din glăjerii din Transilvania și străinătate, ajunse în colecție fie ca donații, ori ca achiziții. Cele mai valoroase piese sunt cele fabricate în glăjeriile de la Porumbac,

Cană habană cu capac de cositor

Vas de sticlă de István Sovánka

Valea Zălanului sau Pădurea Neagră, cât și cele de la Bicsad, realizate de meșterul sticlar István Sovánka.

10. Instrumente de înregistrare și redare audio

Din această categorie fac parte gramofone, patefoane, radiouri și telefoane, respectiv o colecție numeroasă și valoroasă de discuri, provenite din colecția lui Ernő Csáki.

Zsigmond Lóránd Bordi

Casetele pictate ale tavanului Bisericii de la Brateș

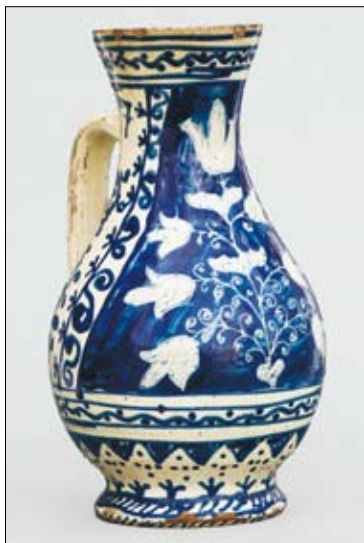
COLECȚIA DE ETNOGRAFIE

Colecția de etnografie a Muzeului Național Secuiesc, ale cărei baze au fost puse încă de la fondarea instituției, dispune în prezent de peste 14.000 de piese de patrimoniu, constând din mobilier, ceramică, textile sau obiecte de port popular, respectiv unelte ale vieții cotidiene. Multe dintre piesele colecționate în primele decenii ale instituției (materiale de breaslă, obiecte de port sau de mobilier nobiliar, broderii domnești, vase de lux săsești) au, alături de caracterul etnografic, și valoare istorică sau memorialistică.

Colecția cuprinde și piese cu caracter eclesiastic de mare valoare, cum ar fi: *altarul familiei Mikes* de la Zăbala, obiect de artă care prezintă trecerea de la stilul renascentist la barocul timpuriu, prezentând analogii semnificative cu altarul din Capela Salvator de la Șumuleu-Ciuc, fiind una dintre puținele capodopere eclesiastice, păstrate până în prezent, din Ținutul Secuiesc.

Broderie domnească din secolul al XVIII-lea

Ulcior din anul 1747, de la Sibiu

Ulcior cu conturul decorului incizat, de la Târgu Secuiesc

Tavanul cu casete pictate a vechii Biserici de la Brateș – datând din 1760 și refăcut în anul 1802, poartă blazonul familiei Bibó din localitate, sub patronajul căreia a fost realizat – este expus într-una din sălile de expoziție ale Secției și reprezintă un ansamblu de o valoare deosebită. Tavanul, format din 126 de casete, a fost donat Muzeului în anul 1912. Cercetările legate de acesta și lucrările de restaurare, efectuate în ultimul secol, au documentat activitatea a mulți pictori (János Kovács, Pál Lajos, László Nagy), presupuși autori ai ansamblului, conturându-se un stil de decorare a tavanelor bisericilor, specific numai regiunii Treiscaune.

Prezența în Colecție a catedrei din Biserica de la Tălișoara, a mesei Domnului din Biserica de la Pachia, a scândurilor pictate din corul Bisericii de la Lisnău, a elementelor sculptate ale orgii Bisericii de la Moacșa, respectiv broderii domnești din biserici – toate acestea relevă importanța pe care Muzeul a acordat-o salvării pieselor provenite din patrimoniul ecleziastic.

Colectarea sistematică a grupurilor de piese reprezentative pentru viața rurală – între care și obiecte legate de ocupațiile populare, de obiceiuri, respectiv de etapele vieții umane – a început abia la sfârșitul secolului XIX, Colecția devenind secție de sine stătătoare începând cu anul 1902.

1. Colecția de ceramică

Una dintre cele mai importante și valoroase fonduri ale Colecției este cea de ceramică, în care se găsesc 1350 de vase *de lux*, 1200 de vase *de uz comun*, respectiv peste 700 de *cahle*, provenite din Ținutul Secuiesc, dar și din scaunele săsești.

Ca urmare a colecționării pieselor încă din secolul al XIX-lea, Colecția dispune de seturi de vase fabricate la Bodoc, Calnic, Brețcu, Odorheiu Secuiesc, Satu Nou, Herculan sau Târgu Secuiesc, care, prin studiul tehnicilor și a motivelor decorative, permit identificarea diferitelor centre de olari. Atelierul de olărie din Herculan, donat Muzeului în anul 1940, reprezintă o mostră valoroasă de unelte și ustensile folosite de olari. Cele mai valoroase piese ale Colecției de

ceramică sunt ulcioarele arădene din secolul al XVII-lea, vasul de lux fabricat la Sibiu în anul 1747, respectiv colecția de ulcioare cu conturul incizat al motifelor decorative, realizate la sfârșitul secolului XVIII – începutul secolului XIX, la Târgu Secuiesc.

Din colecția de cahle, 100 de piese de factură habană sau săsească, din secolele XVII-XVIII, provin din colecția brașoveanului Adolf Resch. Cahlele din Ținutul Secuiesc și regiunile învecinate au fost realizate în centre de olari de mare tradiție, cum ar fi Târgu Secuiesc, Herculan, Cușmed, Mădăraș sau Satu Nou. Tot în această categorie pot fi incluse și negativele de cahle sculptate din lemn, de la Herculan și Satu Nou.

2. Colecția de textile și costume populare

Colecția de textile și costume populare a suferit pierderi însemnate în timpul evacuării, din cursul celui de-al Doilea Război Mondial. În perioada postbelică, cercetările de teren au pus accentul pe refacerea fondului colecției, care astăzi se poate lăuda cu circa 1500 de piese textile, respectiv peste 1000 de piese de vestimentație populară.

Cea mai importantă parte a Colecției este cea a *broderiilor domnești*, formată din câteva duzini de exemplare. Specifice secolelor XVII-XVIII, acestea sunt broderii realizate din fir de mătase, aur sau argint, purtând motive fitomorfe și zoomorfe cu un desen sofisticat, de tradiție renașcentistă sau barocă. Exemplarele din Colecție provin în marea lor majoritate din Ținutul Secuiesc (Imeni, Forțeni, Dalnic, Ilieni, Cernatu de Jos, Boroșneu Mare), dar și din donațiile unor familii nobiliare din Sălaj, scaunele săsești sau din Ungaria.

Dintre *broderiile executate prin numărarea firelor*, Colecția dispune de mai multe piese din Araci și Hăghig, localități devenite celebre pe plan mondial la începutul secolului XX, datorită *broderiilor în cruciuliță*, de înaltă calitate, realizate aici.

Dintre țesăturile din Ținutul Secuiesc, deși în număr relativ redus, au o valoare deosebită *covoarele vopsite*, care provin din donațiile pictorului Imre Nagy (1893-1976) din Jigodin (covoare din Ciucul de Jos), sau din cele ale etnografilor Pál Péter Domokos și Lajos Roediger

Covor secuiesc vopsit

Pieptar de damă, de la cumpăna secolelor XVII-XVIII

(covoare din Depresiunea Cașinului). Aceste țesături din lână, realizate prin tehnica chilimului, au fost realizate în mai multe localități secuiești, fiind utilizate în general ca fețe de masă sau cuverturi pentru bănci ori paturi. Tehnica – ajunsă pe cale de dispariție, la începutul secolului XX – a beneficiat de o tendință de revigorare în perioada interbelică, astfel încât o mai regăsim și prezent în Depresiunea Ciucului.

Un alt tip de țesătură foarte răspândită în Ținutul Secuiesc, țesătura cu alesătură, a devenit foarte popular datorită numeroaselor ateliere de tors și vopsit din Treiscaune. Cele mai importante centre de realizare a acestui tip de țesătură se găseau în regiunea Odorheiu Secuiesc sau Săcele. Cel mai vechi exemplar din colecția noastră poartă inscripția 1770 și provine de la Sântimbru (jud. Harghita).

Din bogata colecție de piese vestimentare, aflate în patrimoniul Secției înainte de 1945, a supraviețuit doar un exemplar, de la cumpăna secolelor XVII-XVIII, un pieptar de damă de factură nobiliară, brodat cu fir de mătase.

Diversitatea portului popular secuiesc se poate pune pe seama evoluției locale și a statutului juridic specific Ținutului Secuiesc. Fustele cu dungi colorate specifice zonei s-au diversificat începând cu deceniul patru al secolului XX, odată cu revigorarea țesutului casnic. Coloritul și motivele fustelor diferă în funcție de localitate, vârstă, stare materială sau, de la caz la caz, de sărbătoarea la care au fost purtate. Culoarea și găitanele cioarecilor de postav (*harisnya*), purtați de către bărbați, difereau în funcție de statutul social al purtătorului (*civil* – om liber, orășean sau iobag, respectiv *militar* – înainte de 1848).

Datorită muncii de cercetare depuse de etnografa Klára Gazda (care a activat în cadrul Secției în perioada 1968-1991), se cunosc normele variației portului feminin din peste 30 de localități din Ținutul Secuiesc. Deși majoritatea costumelor sunt din secolul XX, datorită marii varietăți a pieselor vestimentare, colecția are o valoare deosebită.

Numărul pieselor vestimentare masculine sau al celor provenite din mediul urban este relativ redus, una dintre prioritățile Secției fiind remedierea acestui neajuns.

Piese de vestimentare realizate din blană erau mai puțin răspândite în Ținutul Secuiesc, în colecția noastră găsindu-se în special exemplare provenite din scaunele săsești, Țara Bârsei, Valea Homoroadelor, Depresiunea Trascăului și a Ciucului, respectiv din regiunile locuite de ceangăi.

3. Colecția de mobilier

Conform studiilor de etnografie, *lăzile cioplite* – îmbinate fără piese metalice, având forme simple, decorate cu motive cioplite – au fost cele mai vechi elemente de mobilier din regiune, prezente în gospodăriile până în jurul deceniului șapte al secolului XIX. Formele specifice pentru Ținutul Secuiesc au fost lăzile pentru depozitarea cerealelor și cele pentru zestre. Începând cu deceniul nouă al secolului XVIII, și-au făcut apariția și lăzile pictate, care au devenit dominante pe la mijlocul secolului următor.

Cele mai reprezentative piese ale Colecției sunt lăzile cioplite, cu decor geometric (triunghiuri) sau floral (lalele), provenite din Depresiunea Baraolt. Lăzile decorate cu figuri antropomorfe, cum ar fi exemplarul de la Aita Seacă, sunt relativ rare și, prin urmare, mult mai valoroase. Cele mai importante centre de confecționare a lăzilor dulgherite au fost Ciucul de Sus, Depresiunea Târgu Secuiesc sau Țara Călatei.

Ansamblul colecției de mobilier conține și piese de *mobilier sculptat*, cea mai valoroasă dintre ele este un scaun din anul 1716, cu însemnele breslei tâmplarilor.

Colecția de *mobilier pictat* este mult mai bogată, în special datorită supraviețuirii acestui tip pe o perioadă mai îndelungată. Lăzile din Scaunul Kézdi decorate cu lalele răsucite, cele din Scaunul Orbai decorate cu muguri de lalea și cununi, piesele bogat ornamentate de la Vârghiș și Scaunul Odorhei, respectiv lăzile cu decor pictat pe fond albastru din Ciuc întregesc paleta puțin cunoscută a culturii a mobilierului din Ținutul Secuiesc. Camera casei de ceangăi din Săcele – cu panourile sale pictate cu motive vegetale și aviare, care prezintă

Spătarul scaunului breslei tâmplarilor, din anul 1716

Blidar pictat, din 1872

Ladă pictată, din secolul al XVIII-lea

și influențe săsești – este una dintre cele mai frumoase ansambluri de interior popular expus în Muzeu.

4. Ustensilele culesului, pescuitului, vânătorii și păstoritului

Etnografii Iván Balassa, László Vajda, Károly Gaál, care au activat în cadrul Muzeului începând cu deceniul cinci al secolului XX, au fost fascinați de modul de viață culegător-pescuitor-vânător și păstoresc specific Ținutului Secuiesc. Ustensilele caracteristice regiunii, colecționate în anii celui de-al Doilea Război Mondial, reprezintă o valoare deosebită, mai ales datorită faptului că ele mai păstrează multe elemente arhaice.

Coșurile și vasele din scoarță de mesteacăn au fost utilizate la culesul fructelor sălbatice, fiind foarte valoroase, mai ales datorită faptului că aceste obiecte extrem de casabile și perisabile se păstrează relativ rar. Colecția de ustensile de vânătoare și pescuit, care a suferit pierderi importante în cursul evacuării, se compune din capcane de diferite tipuri, utilizate la vânătoare, plase de pescuit și capcane pentru pește, respectiv tipuri de harpoane care au fost utilizate doar în Ținutul Secuiesc. Recipientele pentru praf de pușcă decorate, realizate din corn de cerb, chiar dacă sunt reduse ca număr, reprezintă o parte valoroasă a Colecției.

Dintre obiectele tradiționale ale vieții păstorești, Colecția dispune de un număr mare de bâte sculptate, având corpul decorat cu motive geometrice și măciuliile cu decor zoomorf sau antropomorf. Un alt obiect specific păstorilor din Ținutul Secuiesc este solnița din coajă de mesteacăn, din prima jumătate a deceniului cinci al secolului trecut, care a ajuns în Colecție într-un număr mare de exemplare, împreună cu o stână complet echipată din Depresiunea Baraolt. Printre ustensilele păstorești mai trebuie menționate răvașele pentru evidența numărului animalelor, vasele pentru prelucrarea laptelui, sau cântarele din lemn pentru cântărirea produselor lactate.

5. Fondul meșteșugurilor populare

În epoca de pionierat, atenția etnografilor s-a concentrat în special asupra pieselor decorate, cele simple, de uz comun, fiind considerate de importanță secundară. Aceste meșteșuguri casnice (frânghieritul, confecționarea sitelor, fierăritul) au ajuns în centrul atenției când au început a deveni din ce în ce mai rare, până la dispariția lor. Începând cu deceniul opt al secolului XX, Muzeul a început colecționarea și achiziționarea acestor tipuri de obiecte, avându-se grijă ca, alături de atelierele utilizate complet sau parțial, în colecție să ajungă și gama produselor realizate în acestea.

Astfel, Colecția de etnografie s-a îmbogățit cu ateliere de fierărie provenite de la Chichiș și Biborțeni, respectiv cu ustensilele atelierelor de sitari de la Chiuruș, cele de confecționat șindrilă de la Ghelința, cele de rotar de la Olteni, și de dogar de la Harale, plus unelte ale unui lutier de la Arcuș. Ustensilele de prelucrare a fibrelor, respectiv cele de țesut sunt de asemenea foarte bine documentate.

Cea mai recentă achiziție a Muzeului din domeniul meșteșugurilor populare sunt un atelier complet echipat și un set integral de vase ceramice ale unui olar din Oituz (jud. Bacău). Datorită acestei metode științifice de colecționare, aspectele meșteșugurilor casnice din Secuime pot fi urmărite și studiate în cele mai mici detalii.

6. Fondul despre etapele vieții umane

Din cauza faptului că societatea europeană, până la mijlocul secolului XX, nu a acordat atenție copiilor, ca indivizi și grup social, colecțiile muzeale dispun de puține obiecte legate de copilărie. Muzeul Național Secuiesc se află în fericită situație ca, la începutul anilor 1980, să intre în posesia colecției de jucării *Síppal-dobbal* (*Cu surle și tobe*), formată din mai multe mii de piese. Jucăriile au fost adunate în cadrul concursului inițiat de revista *Jóbarát* (publicație săptămânală a Organizației Pionierilor, pentru copii cu vârsta între 8 și 14 ani), în urma căruia au intrat în colecție mii de jucării, împreună cu descrierea jocurilor în care erau utilizate, provenite din întreg arealul transilvănean.

Recipient pentru praf de pușcă din corn de cerb

În colecție se regăsesc și obiectele legate de alegerea partenerului de viață, cadouri amoroase, sau cele care au fost utilizate cu ocazia nunților. Obiectele legate de tema morții sunt și ele bine reprezentate, Secția vernisând, cu puțin timp în urmă, și o expoziție temporară pe această temă.

7. Fondul obiceiurilor populare

Criteriile de colecționare, centrate în special pe arta și viața populară, nu au favorizat achiziționarea obiectelor legate de obiceiuri, colecția acestora numărând mai puține exemplare față de celelalte fonduri ale Secției.

Dintre obiectele legate de sărbători, trebuie evidențiată colecția de ouă încondeiate, cu numeroase exemplare din secolul al XIX-lea, provenite de la Araci sau din bazinul Râului Negru. Au o valoare deosebită și măștile de vicleim de la Cioboteni, machetele de biserici utilizate la vicleim din Treiscaune și regiunea Ghimeș, costume de carnaval din

Căruță de zestre

Belin, sau măști și accesorii folosite în dansul tradițional de carnaval *borița*, în zona Săcele.

8. Exponate în aer liber

Casa din Ciuc – construită în perioada 1767-1768, cu trei încăperi, exponat și spațiu de expoziție în egală măsură – este una dintre cele mai vechi exponate în aer liber din Bazinul Panonic. Clădirea, cu acoperiș de șindrilă în două ape, este o construcție specifică pentru Ciucul de Jos, care a aparținut unei familii de secui *primipili* (nobilime mică). Casa are tocul ușii decorat cu monograma Fecioarei Maria și grinzi de tavan inscripționate. Acest exponat a intrat în posesia Muzeului împreună cu soba de cahle cu foc deschis, o bancă din anul 1743, o ladă pentru grâne din anul 1766, plus alte piese din mobilierul său, toate din secolul al XVIII-lea. În camera interioară a fost expusă o sobă cu cahle de factură burgheză, provenită din atelierul olarului Zsigmond Bereczki din Cușmed, din deceniul șase al secolului al XIX-lea. Poarta secuiască din anul 1761, aflată în fața clădirii, provine de asemenea din vecinătatea sa.

Sub tinda din spatele clădirii se află expusă colecția de stâlpi funerari și grinzi ornamentate, iar în curtea de aici, o presă de ulei cu ciocan, de la Belani.

Colecția de porți secuiești din secolele XVIII-XIX este și ea extrem de valoroasă, aici găsindu-se o poartă din anul 1733 de la Dalnic (cel mai vechi exemplar din Ținutul Secuiesc), o poartă decorată cu calendar din anul 1751, respectiv o poartă cu motive antropomorfe din anul 1778, de la Mărtineni.

Enikő Szócsné Gazda

Mască de carnaval, de la Săcele

Porți secuiești și casa din Ciuc, în curtea Muzeului

SECȚIILE EXTERNE ALE MUZEULUI

Galeriile de Artă „Gyárfás Jenő”
din Sfântu Gheorghe

Centrul Artistic Transilvănean
din Sfântu Gheorghe

Spațiul Expozițional
de Artă Contemporană MAGMA
din Sfântu Gheorghe

Muzeul „Haszmann Pál”
din Cernat

Muzeul de Istorie a Breslelor
„Incze László” din Târgu Secuiesc

Muzeul Etnografic Ceangăiesc
din Zăbala

Muzeul Depresiunii Baraolt
din Baraolt

GALERIILE DE ARTĂ „GYÁRFÁS JENŐ” DIN SFÂNTU GHEORGHE

În momentul strămutării Muzeului Național Secuiesc la Sfântu Gheorghe, pe 15 septembrie 1879, Colecția de artă a instituției cuprindea, conform cărții de inventar, „137 de imagini și figuri”. Dintre acestea, doar puține erau opere de artă propriu-zise, majoritatea lor fiind litografii și fotografii. Prima Galerie de artă a Muzeului, devenită publică în octombrie 1879, a fost organizată de custodele Gyula Vasady Nagy, pe culoarul de la etajul întâi al aripii numite Casa Béldi, a Colegiului Székely Mikó.

În primele decenii de funcționare a instituției, îmbogățirea și dezvoltarea Colecției a stagnat, deoarece, începând cu deceniul nouă al secolului XIX, accentul principal a fost pus pe cercetările din domeniul istoriei artei, aceasta fiind perioada în care Géza Nagy și József Huszka (1854-1934) au efectuat documentarea picturilor murale din bisericile regiunii. Dar și această muncă de cercetare a luat sfârșit odată cu plecarea celor doi din Sfântu Gheorghe, în ultimul deceniu al secolului XIX. Întreaga perioadă este caracterizată de o stagnare generală, în pofida faptului că Muzeul a participat la expoziții de nivel mondial (Budapesta – 1896; Paris – 1900). Stagnarea a luat sfârșit abia în primii ani ai noului secol, odată cu consolidarea rețelei colecțiilor publice și venirea a unor noi specialiști. În 1903, odată cu reorganizarea colecțiilor, și departamentul de „arte frumoase” a beneficiat de propria sa carte de inventar, în care, până în anul 1913 (data predării noii clădiri a instituției), au fost înregistrate numeroase opere de artă de un nivel artistic ridicat.

Persoana care a avut o contribuție esențială în dezvoltarea Colecției a fost pictorul Jenő Gyárfás (1857-1925), al cărui nume îl poartă Galeria de artă. Pictorul a intrat prima dată în contact cu instituția în anul 1881, când s-a documentat pentru una dintre operele sale, apoi, în următoarele decenii a luat parte la munca de organizare, intermediind

Miklós Barabás: Mihály Damokos

Miklós Barabás: Femeie în mov

donății, evaluând picturi propuse pentru achiziție, iar începând din anul 1912 a devenit membru al consiliului de administrație.

Trebuie menționată și munca de organizare depusă de graficianul de renume internațional Nándor Lajos Varga, care, printre altele, l-a cooptat între sprijinatorii instituției și pe fostul său coleg de facultate, pictorul Imre Nagy din Jigodin.

Sprijinul dat de artiștii plastici a fost cu atât mai binevenit, cu cât, după 1918, Muzeul a fost nevoit să se întrețină din resurse proprii, din cauza pierderii sprijinului din partea autorităților centrale.

În perioada interbelică, atenția custozilor Muzeului a fost îndreptată în special asupra colecționării operelor artiștilor plastici din Ținutul Secuiesc. În raportul directorial din anul 1929, era menționată existența a circa o mie de obiecte de artă, la loc de frunte găsim-se operele celor doi artiști secui, Miklós Barabás (1810-1898) și Jenő Gyárfás, care: „sunt creații excepționale ale talentului înăscut și ale geniului artistic”. Aceste picturi, împreună cu operele provenite din donațiile lui Imre Nagy și Nándor Lajos Varga, au reprezentat fondul de bază al Colecției.

Prin mobilizarea artiștilor plastici, a fost vernisat, în cadrul festivităților semicentenare din 1929, expoziția de artă Székely Tárlat (Expoziția secuiască – organizatori: Vilmos Csutak, Károly Kós și Imre Nagy), care poate fi considerată repetiția generală în vederea fondării, în același an, a Asociației Artiștilor Plastici Maghiari din România: Ghilda Barabás Miklós.

Perioada celui de-al Doilea Război Mondial este caracterizată de succese, dar și de pierderi inestimabile. Astfel, Nándor Lajos Varga a prelucrat materialul grafic al publicațiilor din secolele XV-XVI, din colecțiile Muzeului, și a restaurat pictura monumentală Moartea lui Gábor Áron, a lui Jenő Gyárfás. La începutul anului 1944, au fost făcute pregătirile pentru vernisarea unei expoziții din operele lui Jenő Gyárfás, organizate în cadrul Anului Artei din Ținutul Secuiesc. Dar la evacuarea materialelor, nici Colecția de artă nu a scăpat de la distrugere, pierzându-se circa 1500 de piese, aproape jumătate din colecție. Printre

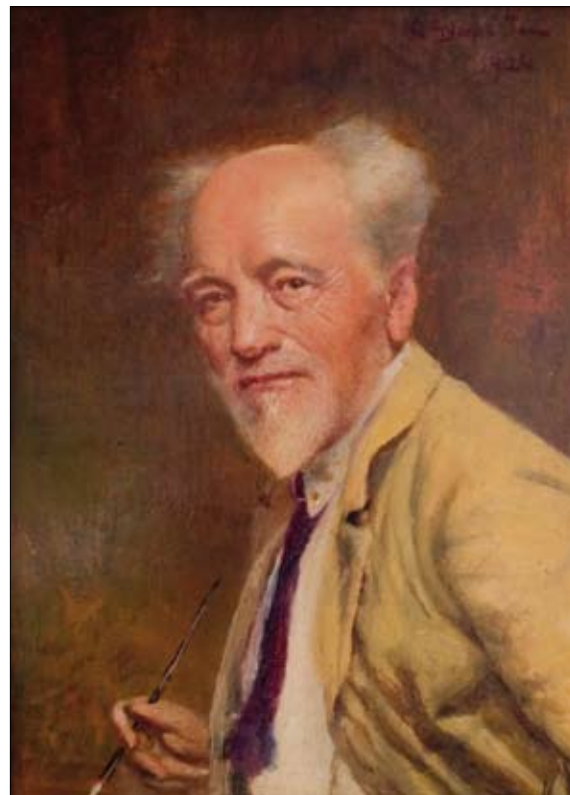
operele distruse se găseau picturi de mare valoare, cum ar fi portretul fondatoarei muzeului, Cserey Jánosné, de Jenő Gyárfás, portretul realizat de către Miklós Barabás soției sale, Susanne Bois de Chesne, sau opere ale lui Imre Nagy, Vilmos Aba-Novák (1894-1941), István Szőnyi (1894-1960), Gyula Rudnay (1878-1957), Károly Papp Szathmáry (1812-1887), János Kmetty (1889-1975), Jenő Tarjáni Simkovics (1895-1995).

Perioada postbelică, marcată de naționalizarea instituției, a însemnat o perioadă de stagnare de aproape un deceniu. Abia către sfârșitul acesteia s-a reușit refacerea Colecției, odată cu achiziționarea operelor pictorului și sculptorului de talie europeană Hans Mattis-Teutsch (1884-1960), respectiv prin deschiderea, în anul 1955, a unei expoziții permanente din operele pictorilor secui.

Colecția de artă plastică a reușit să se îmbogățească și să se reorganizeze, în pofida îngrădirilor impuse de regimul comunist. Astfel, au fost achiziționate opere de mare valoare, printre care schițe-studiu preliminare ale compoziției Ordalia catafalcului, de Jenő Gyárfás, realizată după poemul cu același titlu al lui János Arany, două picturi în ulei ale lui Nagy Imre (Depănușare și Culesul sfeclei), respectiv miniaturile membrilor familiei Szentkereszty de Miklós Sikó (1818-1900).

În deceniile șapte-opt ale secolului trecut, artiștii plastici au început să se stabilească în număr mare la Sfântu Gheorghe. Datorită muncii lor de creație, expozițiile de artă plastică au devenit din ce în ce mai dese în Muzeul Național Secuiesc. Astfel, aici și-au expus operele: Pál I. Erdős în 1974, Grup 3 (Ria M. Deák, Béla Kiss, Barna Deák) în 1974, Lajos Kispál Bogáti, András Márkos, András Mérey, respectiv diverși artiști plastici din județ, în cadrul unei expoziții cu caracter de trecere în revistă (1975).

Dintre donațiile care au îmbogățit în această perioadă colecția se află la loc de frunte cele o sută de file de grafică ale lui Nándor Lajos Varga, cele 70 de opere ale pictorului József Bene (1903-1986) din anul 1977, care până în 1992 au fost depozitate în clădirea nr. 3 din ansamblul ce reprezintă sediul Muzeului, respectiv cele câteva duzini de picturi și statui donate de către fratele pictorului Albert Nagy (1902-1970).

Jenő Gyárfás: Autoportret

Jenő Gyárfás: József Potsa

În anii 1980, Galeria de artă au devenit parțial autonome de res-tul colecțiilor. La scurt timp după inaugurarea Casei Memoriale Jenő Gyárfás, în clădirea monument istoric proiectată de artist, în anul 1978, Galeria de artă s-au mutat într-un sediu propriu, în clădirea Bazarului din centrul orașului Sf. Gheorghe.

Perioada a fost marcată de activitatea artistului grafician Imre Baász (1941-1991), angajat al Muzeului în perioada 1976-1982. Activitățile expoziționale din această perioadă, deși marcate de constrângerile ideologice ale vremii, au avut ținută europeană, de programe multiculturale independente.

O inițiativă revoluționară a lui Imre Baász a fost organizarea, în anul 1981, a Expoziției de artă contemporană Medium, eveniment de anvergură națională și cu vocație experimentală. Tinerii artiști plastici de atunci – care au participat la eveniment cu opere inovatoare, doar tolerate sau chiar considerate de regim drept subversive – sunt în prezent personalități marcante al vieții artistice din Transilvania și Ungaria. Baász a fost îndepărtat din Muzeu pe „motive disciplinare”, dar el a continuat să joace rol important în viața artistică din zonă, finalizând și proiectul Üvegcsúr (Șura de sticlă), început cu muzeul.

În deceniul nouă, Galeria și-au continuat expansiunea spirituală prin inițiative inedite, de pildă programul interactiv *De ce îmi place?*, sub conducerea lui Mihály Jánó, al cărui scop era educația estetică a publicului. În paralel cu activitățile publice, au fost modernizate sistemul de evidență și cel expozițional, respectiv s-a realizat prelucrarea științifică a fondului aflat în colecție. În pofida atmosferei politice apăsătoare, au fost realizate valoroase expoziții, cum ar fi cea a artiștilor Coloniei de pictori din Baia Mare sau Expoziția memorială dedicată graficienei Borbála Bocz (1955-1988), respectiv Expoziția jubiliară – 25 de ani de la înființarea Asociației Artiștilor Plastici din România.

Euforia de după 1989 nu a durat prea mult și au urmat marile deziluzii, dar au contat efectele benefice pe care le-au avut transformările politice, deschiderea frontierelor, destinderea din viața cotidiană, pentru că toate acestea au dus și la o revigorare a activității

instituțiilor culturale. Numărul evenimentelor culturale a crescut simțitor, expozițiile artiștilor plastici din străinătate, în special din Ungaria, au fost din nou completate de concerte de muzică de cameră, lansări de carte și premiere de filme artistice. Au fost puse și bazele unei colaborări intense cu importante muzee (Muzeul „Laczkó Dezső” din Veszprém, Galeria Națională de Artă din Budapesta) și cu asociații de artă (din Nyíregyháza și Veszprém) din Ungaria. Expoziția Medium 2., organizată de Imre Baász în 1992, a avut un rol esențial în declanșarea procesului de conectare a artiștilor plastici locali la dialogul cultural internațional. Merită reținut și fructuosul parteneriat cu Muzeul Van Gogh din Amsterdam, cu ocazia vernisării unei expoziții de postere comune, apoi, datorită bogăției unice a colecției noastre cu operele lui Hans Mattis-Teutsch, a luat naștere o colaborare cu muzeele de artă din Gent și Anvers, respectiv cu renumitul „Kunsthaus” din München.

La creșterea numărului de evenimente a contribuit și faptul că, în 1992, a fost privatizat spațiul Galeriei de artă contemporană, fondată de Imre Baász, prin urmare, aceasta și-a închis porțile, iar expozițiile destinate artiștilor contemporani au fost organizate în Galeria de artă. Așadar, Secția externă a Muzeului a devenit locul de organizare atât a expozițiilor de artă clasică, cât și a celor de artă contemporană, cu caracter experimental. Scopul general s-a deplasat spre căutarea alternativelor postmoderniste, prin relevarea paralelismelor și antitezelor dintre tradițional și modern. O astfel de manifestare a fost și cea prin care artiștii plastici ai județului au încercat realizarea unei (re)interpretări, într-o abordare contemporană, a tematicii „Ordalia catafalcului”, din tradiția Arany-Gyárfás.

La mijlocul anilor 1990 au început lucrările de renovare și modernizare a interiorului clădirii monument istoric, respectiv consolidarea turnului cu ceas. Spațiile interioare și-au recăpătat frumusețea originală, devenind totodată mai funcționale. Deși spațiile au fost compartimentate după criterii bine gândite, iar transformările efectuate în hol și în casa scărilor au mărit spațiul expozițional, nici aceste extinderi nu au fost suficiente pentru o prezentare amplă a Colecției.

Hans Mattis-Teutsch: Peisaj

István Csók: Femeie cu umbrelă de soare

Albert Nagy: Cocos

Samu Börsök: Căpițe

Sándor Ziffer: Peisaj băimărean

Sándor Plugor: Bărbat cu cal

Din cei 450 de metri liniari de suprafață de perete utilizabilă, circa jumătate este ocupată de Expoziția de bază (Panteon), un procent nesemnificativ, având în vedere faptul că operele expuse aici reprezintă doar 10% din cele aflate în Colecție. Un neajuns pe care specialiștii Galeriei încearcă să-l compenseze prin schimbarea periodică a expozatelor din Colecția de bază. Restul spațiului este rezervat pentru expozițiile temporare, evenimentele literare sau concertele de cameră. În cazul expozițiilor individuale, artiștii pot dona din operele lor, drept compensație pentru chiria spațiului, astfel și patrimoniul Secției se poate îmbogăți, în pofida surselor financiare precare, alocate în acest scop.

Din 2006, Galerile de artă poartă numele lui Jenő Gyárfás, iar colecțiile sale reunesec în prezent peste 2500 opere de artă. Instituția va continua să-și îndeplinească misiunea de a descoperi, prezenta și promova creațiilor artiștilor din Ținutul Secuiesc sau din Transilvania, fiind în același timp deschisă spre valorile artistice din alte spații culturale, cu viziuni diferite sau complementare.

Imre Nagy: În oglindă

Hans Mattis-Teutsch: Casa natală

Imre Baász: Kalevala

Panteon – Expoziția de bază a Galeriei de artă

Termenul panteon are o tradiție îndelungată pe plan local, fiind folosit în general în varianta panteon secuiesc, sintagmă care exprimă preocuparea pentru cultul personalităților din Ținutul Secuiesc. Spre deosebire de sensul tradițional al termenului, Expoziția de bază își propune să prezinte operele reprezentative ale artiștilor din comunitatea noastră, renunțându-se la epitetul secuiesc, deoarece acesta contrazice bogăția și varietatea materialului din Colecție, ba mai mult, sugerează un monopol asupra valorilor din zonă, or există colecții cu același profil și în alte orașe din Ținutul Secuiesc, de pildă la Odorheiu Secuiesc sau Miercurea-Ciuc.

Noțiunea de panteon, în schimb, este esențială, deoarece Expoziția de bază este structurată pe săli comemorative și prezintă capodoperele unor artiști renumiți, care s-au născut ori au creat în arealul nostru, mai mult sau mai puțin restrâns (Ținutul Secuiesc – Ardeal – Crișana), cum ar fi: Miklós Barabás, Imre Baász, József Bene, Jenő Gyárfás, Albert Nagy, Hans Mattis-Teutsch, Imre Nagy, Sándor Plugor (1940-1999), Nándor Lajos Varga. Din fondul Colecției de bază fac parte și operele artiștilor care aparțin de generația a doua și a treia a Coloniei de pictori din Baia Mare, deoarece există legături organice cu valorile Panteonului, atât datorită regiunii unde au fost create, cât și datorită faptului că unele opere ale lui Béla Iványi-Grünwald (1867-1940), Oszkár Nagy (1883-1965), János Thorma (1870-1937) sau Sándor Ziffer (1880-1962) fac o interesantă legătură între materialul nostru din secolul XIX și cel din secolul XX.

În concepția Expoziției, alături de criteriile legate de originea și locul activității artiștilor, au fost luate în considerare și calitatea, respectiv ponderea cantitativă a operei lor. Dintre artiștii menționați, opera de o viață a oricărui ar putea acoperi, doar ea, întregul spațiu expozițional de care dispunem în momentul de față. Tot lipsa spațiului ne împiedică să realizăm trecerea de la operele predecesorilor la cele ale artiștilor plastici contemporani, trecere care ar permite o mai bună revelare a „spiritului locului”.

Mihály Vargha

CENTRUL ARTISTIC TRANSILVĂNEAN DIN SFÂNTU GHEORGHE

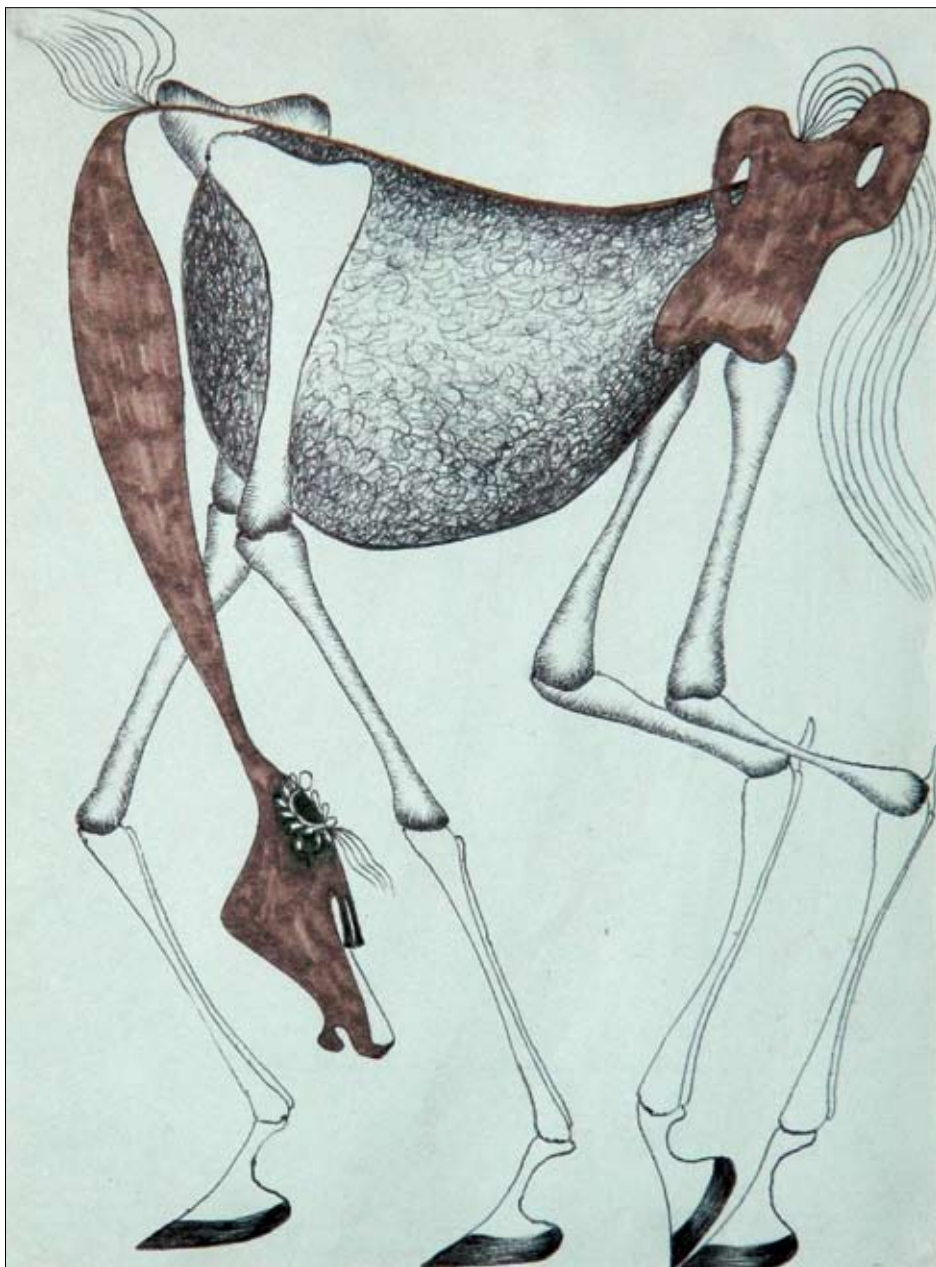
Centrul Artistic Transilvănean (*Erdélyi Művészeti Központ – EMŰK*) este cea mai nouă secție a Muzeului Național Secuiesc, înființat în septembrie 2012, cu scopul de a prospecta, a colecta, a prelucra, a pune la dispoziția cercetătorilor, respectiv a prezenta în expoziții acele opere artistice, în primul rând maghiare, care au fost realizate în Transilvania postbelică. Scopul final și declarat al inițiatorilor este ca Centrul Artistic Transilvănean, a cărui activitate este condusă și organizată de un consiliu științific de administrație, să devină un muzeu de sine stătător.

Proiecte privind întemeierea unei astfel de instituții au fost inițiate în perioada imediat următoare schimbării regimului. În acest sens, cele mai importante inițiative au fost: *Ghilda Barabás Miklós* de la Cluj Napoca, *Galeria KOKEM* de la Miercurea-Ciuc, *Centrul de Cultură și Artă Lăzarea*, *Fundația Etna* din Sfântu Gheorghe. Multe dintre aceste instituții – cu viziune și influență pantransilvăneană, active și în prezent – s-au axat în principal pe valorificarea artei moderne și contemporane.

Se pune pe drept întrebarea ce se va întâmpla cu acele opere artistice de după al Doilea Război Mondial, care au fost concepute în Transilvania sau sunt legate de această regiune, sau cu acei artiști care au avut rol determinant în viața artistică, dar au fost nevoiți să plece în străinătate în timpul regimului comunist și după prăbușirea acestuia? Operele marilor predecesori – Miklós Barabás, Jenő Gyárfás, Imre Nagy, Hans Mattis-Teutsch, Albert Nagy sau Károly Kós – fac deja parte din circuitul artistic și sunt valorificate de către colecțiile instituțiilor muzeale, dar se cunoaște foarte puțin despre cei care i-au urmat. Prea puțini știu cine au fost artiștii care în perioada dictaturii au încercat să realizeze opere de valoare europeană, care au contribuit decisiv la

Ella Olosz Gazdáné: Timișoara

Viktor Román: Cal

László Tóth: Femeie la fereastră

Pál Nagy: Autoportret

imaginea actuală a artei plastice transilvănene contemporane. În lipsa unei instituții de profil, operele lor se vor răspândi spre toate punctele cardinale, se vor pierde în direcții necunoscute și vor fi uitate, fără să putem avea posibilitatea de a le descoperi, cataloga și ierarhiza. A cui va fi responsabilitatea acestor pierderi?

Aceste întrebări au fost puse în toamna lui 2011, la o ședință a delegațiilor de specialiști veniți din principalele centre culturale ale provinciei, organizată sub egida Muzeului Național Secuiesc. În cursul dezbaterilor, s-a ajuns la concluzia necesității fondării unei instituții de specialitate și la certitudinea faptului că, datorită caracterului ei maghiar, o asemenea instituție va putea funcționa doar în regiuni în care comunitatea maghiară este puternic reprezentată la nivelul autorităților locale, prin urmare, inițiativa ar trebui să fie preluată de județele din Ținutul Secuiesc.

Delegații au votat ca sediul viitoarei instituții să fie la Sfântu Gheorghe, iar motivațiile acestei decizii au fost: colecțiile de artă modernă și contemporană din Galeriile de Artă „Gyárfás Jenő”; rolul important jucat de localitate în viața artistică a regiunii în ultimele decenii ale secolului trecut (expozițiile *Medium*, sau festivalul performance *AnnArt*); pulsul deosebit al vieții artistice de aici; existența Spațiului Expozițional de Artă Contemporană MAGMA; programele culturale inițiate în cadrul Casei cu Arcade. Alegerea acestui loc a fost favorizată și de faptul că în vecinătatea Muzeului Național Secuiesc exista deja un teren de vreo jumătate de hectar, achiziționat de către Consiliul Județean Covasna, în vederea extinderii instituției.

Toți cei responsabili de soarta Centrului au fost de acord în unanimitate că, deși organizarea noii instituții necesită fonduri serioase și va dura un timp destul de îndelungat, activitatea profesională trebuie începută imediat în cadrul Muzeului Național Secuiesc, a cărui valoare de vechime de 140 de ani ne pregătim s-o celebrăm. Scopul nou înființatului Centru Artistic Transilvănean este cercetarea artei plastice moderne și contemporane din perioada postbelică din Transilvania, cu misiunea de a salva și a îngriji moștenirea culturală a artiștilor plastici

din această perioadă. Datorită caracterului multietnic al provinciei, instituția trebuie să fie receptivă la operele artiștilor de altă naționalitate decât cea maghiară, asta și datorită faptului că limbajul vizual permite o astfel de abordare, iar diferențele etnoculturale sunt importante în cercetarea unei școli sau a unui curent artistic.

Colecția noii instituții se compune, în primul rând, din operele aflate în patrimoniul Galeriilor de Artă „Gyárfás Jenő”, respectiv din donațiile primite după înființare, provenite din Stuttgart, Budapesta, Tg. Mureș, Cluj Napoca sau Oradea. Fondurile necesare funcționării ne-au fost puse la dispoziție de către Ministerul Administrației și Justiției din Ungaria. Renovarea clădirii, unde se află sediul provizoriu al Centrului, a fost începută în cursul anului 2013 și sperăm că în scurt timp vom putea prezenta colecția, atât specialiștilor, cât și publicului larg.

Suntem conștienți că o instituție de o asemenea importanță nu poate fi susținută și dezvoltată din donații, dar sperăm că vom putea găsi cât mai curând fondurile necesare achiziției obiectelor de artă. Suntem de asemenea hotărâți ca programele și expozițiile instituției să fie valorificate în cadrul unei rețele de instituții artistice și în principalele orașe transilvănene. Dorim ca fondarea Centrului Artistic Transilvănean, programele, expozițiile și publicațiile sale să atragă atenția artiștilor, iubitorilor de artă și a celor care patronează arta, iar prin colaborarea și ajutorul lor să ne putem atinge scopurile propuse.

Mihály Vargha

Zoltán G. Erdei: Bibelou

Miklós Jakobovits: Compoziție magică

SPAȚIUL EXPOZIȚIONAL DE ARTĂ CONTEMPORANĂ MAGMA DIN SFÂNTU GHEORGHE

Necesitatea creării unui spațiu expozițional de artă contemporană a fost pusă în discuție la simpozionul expoziției *Maybe 2.0*, organizat în Galeriile de Artă „Gyárfás Jenő” în anul 2007. Această solicitare nu a fost deloc nouă, în special datorită faptului că după 1992, anul încetării activității așa-numitei *Șuri de sticlă*, în oraș nu a mai existat un spațiu destinat manifestărilor de acest gen. Recunoscând importanța acestei inițiative, Consiliul Județean Covasna și Muzeul Național Secuiesc, în anul 2010, au pus la dispoziția Asociației Mediul Contemporan Magma parterul și subsolul unei părți din clădirea *Bazarului*, respectiv i-au facilitat o funcționare continuă, prin asigurarea fondurilor necesare.

Clădirea care găzduiește sălile Spațiului Expozițional MAGMA

Expozițiile Knowledge Museum de Lia Perjovschi, și Other Stories de Dan Perjovschi, din anul 2012 (detaliu)

Unul din scopurile proiectului Magma era lansarea unui spațiu expozițional independent, pentru prezentarea operelor de artă experimentale, cu caracter inovativ, a unui loc unde se pot desfășura ateliere de creație, spectacole sau inițiative creative care acoperă mai multe domenii artistice, respectiv crearea unei atmosfere culturale stimulative și atractive, care să contribuie la transformarea orașului Sfântu Gheorghe într-un centru de artă modernă, contemporană.

Spațiul Expozițional de Artă Contemporană Magma și-a deschis porțile în aprilie 2010, răspunzând nevoii de a expune lucrările artiștilor contemporani, găzduite de Galeriile de Artă „Gyárfás Jenő” și de Centrul Artistic Transilvănean, aflat în faza de proiectare. În acest spațiu sunt experimentate și analizate acele creații de artă contemporană care, la un moment dat, pot fi incluse în colecțiile Muzeului.

Spațiile expoziționale de circa 200 de metri pătrați sunt destinate tinerilor artiști care experimentează concepte artistice moderne, reacționează și contribuie la interferența și coroborarea diferitelor domenii culturale, respectiv inițiază publicul în programele artei con-

Expoziția MEME de N.E.U.R.O. & KOZOMA (Rareș Moldovan și Levente Kozma), din anul 2010 (detaliu)

temporane. Expozițiile din Spațiul Magma pun accentul pe arta de tip „media”, pe explorarea și valorificarea resurselor expresive ale fotografiei și pe arta video, pe *instalația* (ca modalitate de exprimare în care se utilizează diverse materiale dispuse în spațiu tridimensional, pentru a oferi spectatorului o experiență particulară inedită în circumstanțe determinate), pe muzica experimentală și pe *public art*.

În primii trei ani de funcționare, Spațiul Expozițional de Artă Contemporană Magma a găzduit 52 de evenimente artistice, prin intermediul cărora cei interesați s-au putut confrunta cu o selecție a celor mai recente manifestări de artă contemporană din țară și din Europa Centrală și de Est. Vizitatorii au primit sprijin în interpretarea operelor de artă expuse, prin atelierele artistice susținute de autori, istorici de artă, filozofi sau esteticieni, generația tânără putând intra în relație cu opere de tip interactiv, prin atelierele organizate în paralel cu expozițiile.

Expoziția MAESTRUL și UCENICUL 4. (Ilona Németh și Jaro Varga), din anul 2012 (detaliu)

Expoziția ÎNTRUCHIPĂRI a lui György Jovánovics, din anul 2011 (detaliu)

*Expoziția A rácsörő (Spărgătorul de gratii)
de Imre Báász (anul 2011, detaliu)*

Expoziția individuală Imre Bukta, din anul 2011 (detaliu)

Cataloagele trilingve, care au făcut parte din conceptul de promovare al unor evenimente, sunt reeditate într-o ediție de lux la sfârșitul fiecărui an și trimise bibliotecilor și centrelor culturale. Aceste cataloage au fost citite până în prezent în format electronic de aproximativ 30 de mii de persoane, iar site-ul www.magmacm.ro al Spațiului expozițional a fost accesat de peste 215 mii de ori.

Pe viitor, cea mai importantă provocare este aceea de a ne întări poziția regională atinsă în cadrul promovării artei plastice contemporane și, împreună cu colecțiile Galeriilor de Artă „Gyárfás Jenő” și ale Centrului Artistic Transilvănean, să ajungem a ne integra în circuitul artistic internațional.

Attila Kispál – Ágnes-Evelin Kispál – Barnabás Vetró-Bodoni

*Expoziția SOLE AND JOINT WORKS 2.0 de Zoltán Szegedy-Maszák
și Márton Fernezelyi din anul 2013 (detaliu)*

MUZEUL „HASZMANN PÁL” DIN CERNAT

Interesul regretatului Pál Haszmann pentru arta populară datează încă din copilărie, când, la bunica sa din Tamaşfalău, strângea obiecte de artă populară decorate, realizând astfel o mică colecție. Probabil, din această perioadă (deceniul al doilea al secolului XX), s-a înfiripat și ideea organizării unui muzeu dedicat acestora.

Fondatorul Secției noastre s-a născut în anul 1902 la Comandău, devenind, după încheierea studiilor, învățător și activând în diferite localități din Treiscaune. Din anul 1934 s-a stabilit la Cernat, unde și-a întemeiat familia și a trăit până la moarte (1977). Pe toată durata activității sale de dascăl, chiar și în cele mai grele vremuri, Pál Haszmann a educat cu credință și devotament generații de elevi, pentru ca aceștia să devină membri de valoare ai comunității.

Mulțumită aprecierii de care s-a bucurat în localitățile unde a predat, oamenii de aici i-au donat cu multă bunăvoință piese valoroase, prin care Pál Haszmann și-a îmbogățit continuu colecția. Datorită orizontului larg al colecționarului, în ea se găseau în egală măsură vestigii cu caracter istoric (piese arheologice, numismatice, documente), etnografic (obiecte legate de ocupațiile tradiționale, port popular, mobilier pictat, țesături și broderii tradiționale, ceramică de factură populară, obiecte de sticlărie), bibliofil (tipărituri, carte veche, fotografii) și filatelie. În paralel cu munca de colectare, piesele aflate în colecție au fost valorificate cu exigență științifică. Pentru a răspunde acestor exigențe, Pál Haszmann și-a adâncit în permanență cunoștințele, luând legătura și colaborând cu acei specialiști (etnografi, muzeografi etc.) care îl puteau ajuta în acest sens.

Colecția Haszmann număra peste 8000 de piese și, pentru că autorul și-a dorit ca aceasta să devină accesibilă publicului larg, el a oferit-o Muzeului Național Secuiesc, în vederea deschiderii unei secții externe. În actul de donație și fondare a Secției, Pál Haszmann și soția lui,

Moara de apă, din 1836

Ida Cseh (1909-2003), au stipulat clauza cu privire la indivizibilitatea și păstrarea Colecției la Cernat, precizând faptul că aceasta va continua să fie de sine stătătoare, neputându-se contopi cu alte colecții, respectiv faptul că se va afla în continuare în custodia membrilor familiei și a urmașilor acestora.

Sprijinită de către conducerea de la acea vreme a județului, de specialiștii Muzeului Național Secuiesc și de mulți alți oameni de cultură, nou înființata Secție și-a deschis porțile pe 25 februarie 1973, în conacul lui Gyula Damokos și pe terenul de circa două hectare aferente acestuia. Înființarea Muzeului a însemnat totodată și salvarea ansamblului-monument istoric, deoarece acesta, aflându-se de peste două decenii în proprietatea cooperativei agricole, se găsea deja într-o stare avansată de degradare.

În vederea păstrării și continuării tradițiilor secuiești, au fost înființate concomitent *Școala Populară* și *Asociația Culturală „Bod Péter”*. Publicația periodică a acesteia din urmă, *Csernátoni Füzetek (Caietele din Cernat)*, apare regulat, începând cu anul 1991.

Școala Populară din Cernat are deja o tradiție de patru decenii și îi găzduiește în fiecare an, din aprilie până în octombrie, pe tinerii (peste

Interior din secolul XVIII

600 în fiecare sezon) care doresc să cunoască și să-și însușească meșteșugurile tradiționale. Scopul acestor tabere este păstrarea în formă vii a tradițiilor, dezvoltarea abilităților și a simțului pentru frumos, inițierea în activități creatoare, respectiv întărirea spiritului comunitar al tineretului. Din gama ocupațiilor care pot fi însușite fac parte sculptatul în lemn, pictatul mobilei, dulgheritul, tâmplăria, meseria de rotar, fierăritul, precum și îndeletniciri casnice, cum ar fi confecționarea pâslei, torsul, țesutul și brodatul. Una dintre ocupațiile specifice școlii este sculptarea și construirea porților secuiești, respectiv a stâlpilor memoriali. Cele mai frumoase piese realizate în cursul taberelor intră de obicei în Colecția Muzeului.

De la înființarea sa, Școala Populară a găzduit și a educat un număr mare de tineri, sute dintre aceștia transformându-și abilitățile deprinse aici în profesie, devenind artiști de renume.

Datorită activităților educative, Muzeul din Cernat se află de patru decenii la loc de frunte în domeniul pedagogiei muzeale.

În anul 2006 a luat ființă *Asociația Culturală „Haszmann Pál”*, cu scopul de a sprijini activitatea Muzeului, a Școlii Populare și a Asociației Culturale „Bod Péter”.

Obiectivul principal al Asociației este îmbogățirea, popularizarea și valorificarea, prin expoziții sau publicații, a colecțiilor Muzeului, întreținerea de relații cu alte instituții de specialitate, respectiv păstrarea, popularizarea și transmiterea mai departe a tradițiilor.

Alăturându-se activităților începute în urmă cu peste trei decenii, Asociația contribuie la organizarea taberelor de creație și a expozițiilor, la redactarea publicațiilor, la coordonarea pregătirilor profesionale sau a unor simpozioane, colaborând cu mai multe instituții culturale din țară și din Ungaria, în vederea finalizării unor programe și proiecte comune.

Instituția, care din anul 1999 poartă numele lui Pál Haszmann, a sărbătorit 40 de ani de existență în anul 2013, aflându-se și în prezent în custodia celor trei fii ai fondatorului și a familiilor acestora.

Muzeul viu

Principalele grupuri de colecții:

- colecția de istorie materială și spirituală locală;
- colecția de meșteșuguri tradiționale;
- colecția de mobilier popular și mobilier pictat secuiesc;
- colecția de sculptură populară (grinzi și alte elemente de construcție, sculptate și inscripționate);
- colecția de ustensile (tradiționale și de alt tip);
- colecția de ceramică (de uz comun, de lux, porțelan) și de sticlărie;
- colecția de istoria culturii;
- colecția de țesături, broderii și port popular;
- colecția documentară (documente, cărți vechi, necrologuri, fotografii) și de discuri;
- colecția de numismatică;
- colecția de geologie și mineralogie;
- colecția de arheologie;
- colecția de artă plastică;
- colecția de monumente funerare (pietre și stâlpi funerari, cruci);
- colecția instrumentelor de redare și transmisie a sunetului (telefoane, radiouri, pickup-uri, magnefoane, televizoare etc.);
- colecția de industria fontei;
- colecția de utilaje și mașini agricole.

Cahle neglazurate din secolele XVIII-XIX

1. Expoziția de bază

Expoziția de bază se găsește în incinta clădirii principale a Muzeului: conacul Damokos. Exponatele prezintă istoria spirituală și culturală a localității și a regiunilor învecinate, cu accent asupra materialelor referitoare la viața și activitatea celor mai importanți fii ai locului, cum ar fi Péter Bod sau Antal Végh. În cadrul Expoziției sunt prezentate și cele mai importante aspecte locale, evenimente istorice majore (Răscoala lui Ferenc Rákóczi al II-lea, Revoluția de la 1848-1849, Primul și al Doilea Război Mondial).

Printre exponate se găsesc numeroase lăzi de zestre și piese de mobilier secuiesc cu decor pictat, din secolele XVII-XIX, obiecte ornamentale sculptate, piese vestimentare tradiționale, țesături și broderii din Cernat și Depresiunea Târgu Secuiesc, respectiv ustensile pentru tors și țesut.

Tot aici este expusă și o valoroasă colecție de cahle, care prezintă produsele celor mai importante centre de olărit din regiune: Albiș, Brețcu, Târgu Secuiesc, Zăbala și Pava.

2. Muzeul în aer liber

Expoziția în aer liber a Muzeului a luat ființă ca o împlinire a inițiativei începute în perioada interbelică, în curtea Muzeului Național Secuiesc. Mai precis, atât casa cu acoperiș cu draniță din 1690 de la Vârgghiș, cât și casa de la Belani, construită de Sámuel Orbán în 1726, au fost cumpărate de Muzeul nostru, urmând să fie ridicate în curtea instituției din Sfântu Gheorghe, în spatele casei din Ciuc, în sensul de a funcționa drept clădiri reprezentative pentru regiunile din care acestea provin. Lipsa spațiului necesar amenajării clădirilor a făcut ca acestea să fie reconstruite în curtea imobilului de la Cernat, lor adăugându-se cu timpul și alte clădiri specific secuiești, dintre care trebuie menționate casa de la Albiș – din bârne, cu mai multe încăperi, cu tinda într-un colț – construită între 1785 și 1790, respectiv un grânar din secolul XVIII, de la Alungeni. Clădirile sunt și spații expoziționale, interiorul lor fiind amenajat în stilul specific regiunii și al epocii.

Ladă de zestre din 1770

Stâlpi funerari

Case secuiești din secolele XVIII-XIX

Cel mai vechi exemplar al porților secuiești din curtea Muzeului este cel al familiei Miskolczy de la Pava, din anul 1761, un exponat specific pentru porțile cu porumbar din regiune. Dintre celelalte exemplare, merită evidențiate așa-numita „Poarta domnului Fehér” din anul 1800, de la Turia de Jos, respectiv două porți de factură locală, din Cernatul de Sus, una a lui István Rákosi, din 1818, cealaltă a lui Gyula Beke, din 1854.

Bogata colecție de grinzi sculptate, expusă tot aici, provine în mare parte din salvarea elementelor de construcție ale clădirilor din secolele XVII-XIX, din Cernat și împrejurimi, clădiri care au fost demolate cu timpul.

Tehnica populară este reprezentată de moara de apă, cu două pietre, a lui Simon Orosz din Cernatul de Sus, construită în anul 1836 și utilizată pentru măcinat, dar și pentru descojirea meiului.

O parte a curții Muzeului este rezervată prezentării apiculturii locale, prin expoziția de coșnițe și stupi, respectiv ustensile specifice acestei ramuri de ocupație.

Locomobile

3. Expoziția de unelte și mașini agricole

Colecția de unelte și mașini agricole este extrem de bogată și beneficiază de un spațiu expozițional propriu.

O parte a colecției este reprezentată de numeroasele motoare stativ cu un singur cilindru, vertical sau orizontal, care funcționează cu motorină, benzină sau petrol lampant, iar motoarele mobile (tractoarele) sunt, de asemenea, foarte numeroase și variate, între ele găsindu-se și exemplare rare, cum ar fi tractoarele americane Fordson sau International, sau tractorul HSCS, fabricat în Ungaria.

În expoziție se găsesc într-un număr foarte mare și în forme variate utilaje agricole fabricate în Ungaria și în celelalte țări europene. Colecția este compusă din toată gama de unelte utilizate de gospodarii secui, în cursul ultimului secol: pluguri (printre ele, și modelul inventat și fabricat de Antal Végh, care a ajuns să fie utilizat și în afara Arcului Carpat), grape, role, semănătoare, utilaje de prășit și cultivate, utilaje de recoltat cartofi.

Garniturile mașinilor de treierat: mașini, locomobile, batoze și celelalte componente ale acestora sunt prezente în număr mare, de la

treierătoare pentru cereale, la cele pentru trifoi și lucernă, dar și cele pentru păstăioase (linte, fasole).

4. Colecția de industrie fontei

Necesitatea colecționării obiectelor realizate din fontă a fost recunoscută de fondatorul Muzeului, care a și inițiat colecția. Ca urmare a activității sale și a urmașilor săi, astăzi, colecția de piese din fontă este una dintre cele mai bogate din Ținutul Secuiesc și Transilvania, fiind recunoscută și la nivel internațional.

Amplasate în general în regiuni cu zăcămintele bogate în minereu, furnalele și turnătoriile realizau sute de variante ale diverselor tipuri de sobe de fontă, care se diferențiau doar prin decorul de pe ele, prin stilurile decorative putându-se urmări evoluția modei în diferite perioade.

În colecție, compusă în marea sa majoritate din produsele furnalelor din Ținutul Secuiesc, se găsesc sobe din fontă, obiecte legate de viața spirituală (cruci, crucifixe), obiecte de uz casnic (vase, mojar, fiare de călcat) și obiecte de podoabă (statui, ornamente, tăvi ornamentale, lumânări, lămpi).

*Expoziția de sobe
de fontă*

5. Colecția instrumentelor de redare și transmisie a sunetului

Această Colecție își are baza în expoziția *Istoria radiofoniei din Treiscaune*, vernisată în anul 2004. Colectarea și restaurarea pieselor de acest tip continuă și în prezent, motiv pentru care aparatele expuse reprezintă doar o mică parte din ea. Cele mai vechi piese sunt radiourile cu detectoare de cristal și căști audio. Colecția acoperă întreaga gamă a aparatelor de radio, exemplarele fiind produsele unor firme electrotehnice de marcă, cum ar fi Standard, Orion, Philips, Telefunken, Grundig sau Tesla. Aproape 80% din radiouri sunt în stare de funcțiune, astfel încât vizitatorii, care doresc, se pot delecta cu programele de radiodifuziune.

Alături de aparatele radio, colecția dispune și de un număr mare de gramofone și patefoane, respectiv aparate de telecomunicație (stații morse, telefoane, și o mică centrală telefonică).

Orsolya D. Haszmann

Gramofon

Expoziția de aparate de radio

MUZEUL DE ISTORIE A BRESLELOR „INCZE LÁSZLÓ” DIN TÂRGU SECUIESC

Începutul vieții muzeale din Târgu Secuiesc datează din perioada interbelică, când avocatul Ödön Diénes Ikafalvi (1874-1936) a inaugurat, pe 4 septembrie 1932, primul muzeu din localitate, la etajul Orfelinatului de fete, având ca bază colecția sa, adunată în decurs de 80 ani. După moartea fondatorului, rolul de custode al Muzeului a fost preluat de către fratele său, avocatul Jenő Diénes Ikafalvi (1876-1946). Instituția era finanțată de către Cazinoul local și în colecția se găseau peste 20.000 de obiecte, dar în 1938 a fost nevoită să-și închidă porțile din cauza lipsei de spațiu, iar în 1941 a fost obligată să părăsească clădirea orfelinatului. Exponatele – împachetate în lăzi, depuse temporar în două săli din Școala Populară de Stat – s-au împrăștiat și au dispărut după cel de-al Doilea Război Mondial.

Perioada postbelică și instaurarea dictaturii comuniste nu au favorizat fondarea unui nou muzeu la Târgu Secuiesc. Această posibilitate a apărut în anul 1969, cu ocazia împlinirii a 120 de ani de la moartea lui Áron Gábor, când, din inițiativa Consiliul pentru Cultură al Județului Covasna și a Muzeului Județean Covasna, a fost organizată, în Casa Turóczi (clădirea în care a funcționat turnătoria de tunuri în anul 1849), o Expoziție permanentă, realizată din materiale provenite din patrimoniul Muzeului din Sfântu Gheorghe. Expoziția era organizată în două săli – una dedicată evenimentelor Revoluției de la 1848-1849, iar cealaltă, breslelor și asociațiilor profesionale din localitate – și cu timpul s-a transformat în Muzeul Breslelor.

După vernisarea Expoziției, s-a constatat faptul că în posesia meșteșugarilor locali și a moștenitorilor acestora se află un număr important de piese cu caracter de breaslă. De colecționarea acestor obiecte s-a ocupat profesorul de istorie László Incze (1928-2007), care, din toamna lui 1970, a preluat și postul de muzeograf și șef-secție al

*Emblema breslei măcelarilor
și a croitorilor*

Atelier de olar

Uneltele pantofarului

Expoziției din Casa Turóczi. Noua secție a primit ca sediu clădirea vechei Primăriei (1857-1968), transformată în conformitate cu necesitățile de funcționare ale muzeului, fapt care a permis accelerarea colecționării materialelor cu caracter de patrimoniu.

Actualul Muzeu din Târgu Secuiesc și-a deschis porțile pe 3 martie 1972, ca Secție externă a Muzeului Județean Covasna. Deși preocupat de la bun început de colecționarea și valorificarea pieselor cu caracter de breaslă, instituția poartă abia din anul 2002 denumirea de Muzeul de Istorie a Breslelor, iar din 2012, cu ocazia împlinirii a 40 de ani de activitate, poartă și numele lui László Incze, drept recunoaștere a contribuțiilor pe care profesorul de istorie le-a avut în dezvoltarea instituției.

Scopul principal al Muzeului de Istorie a Breslelor „Incze László” este cercetarea, colecționarea și valorificarea materialului legat de meșteșugarii și breslele din localitate, respectiv cercetarea culturii burgheze generate de aceste asociații profesionale. Instituția pune de asemenea accent pe păstrarea și valorificarea vestigiilor spirituale și materiale ale Revoluției de la 1848-1849, respectiv îngrijirea și valorificarea colecției de costume populare miniaturale a Muzeului Național Secuiesc, aflată în custodia sa.

1. Colecția de breaslă și meșteșuguri

Cele opt săli de expoziție de la parterul Muzeului găzduiesc materialele (unelte, ustensile și produse finite) legate de viața meșteșugarilor și a breslelor din Târgu Secuiesc, donate aproape în totalitate de către localnici. Materialul este departe de a fi complet, din cauza faptului că multe piese erau deja pierdute în momentul înființării instituției, dar și pentru că meșteșugarii care își mai continuă activitatea nu s-au despărțit de unelte și ustensilele lor, unele lipsuri putând fi însă completate cu piese din colecțiile Muzeului Național Secuiesc.

Din cele unsprezece bresle care au activat în Târgu Secuiesc, doar de la nouă s-au păstrat destule piese pentru a putea fi reprezentate în expoziție: în cele cinci săli din dreapta intrării principale se găsesc

obiecte legate de breslele olarilor, cizmarilor și pantofarilor, tăbăcarilor, cojocarilor, fierarilor și lăcătușilor, iar în cele trei săli de pe latura stângă a clădirii se găsesc expuse obiecte și ustensile legate de breslele măcelarilor, pălărierilor, croitorilor și producătorilor de turtă-dulce.

Cea mai veche breaslă din Târgu Secuiesc a fost *breasla tăbăcarilor*, înființată în anul 1572. Tăbăcarii au activat în oraș până la începutul secolului XX, în momentul înființării Muzeului, meseria fiind demult dispărută. Uneltele și ustensilele din colecție, legate de aceste meserii, ne-au parvenit prin bunăvoința urmașilor meșterilor tăbăcari.

Breasla cizmarilor, desprinsă din cea a tăbăcarilor în anul 1638, a funcționat până în 1947. În secolul XIX, *pantofarii*, care s-au separat de această breaslă, au format o asociație profesională de sine stătătoare. În realizarea colecției, Muzeul a beneficiat de sprijinul meșterilor vârstnici, care nu doar că au ajutat la colectarea și identificarea obiectelor, dar au realizat pentru expoziție și produsele specifice breslei.

Economia orașului medieval a fost dominată de meșteșugurile legate de prelucrarea pieilor. Dintre ele, *breasla cojocarilor* a fost fondată în anul 1649. Meșteșugul a încetat să fie practicat pe scară largă în deceniul șapte al secolului XX, totuși Muzeul a beneficiat în realizarea expoziției de sprijinul câtorva bătrâni meșteri.

Breasla olarilor a fost fondată în anul 1649, iar meșteșugul a dispărut din oraș în anul 1966, odată cu decesul ultimului meșter olar, Bálint Szász. Ustensilele de olărit din expoziție provin din atelierul său, în timp ce restul materialelor referitoare la această breaslă provine din colecția Muzeului Național Secuiesc.

Cele patru bresle fondate în secolele XVI-XVII au fost urmate abia în secolul XIX de noi asociații profesionale. De la *breasla curelarilor*, fondată în anul 1807, s-au păstrat prea puține mărturii materiale, pentru a putea fi valorificate în expoziție. Materialele legate de *breasla măcelarilor*, fondată în anul 1809, sunt prezente prin documente și alte piese, dar dintre ustensilele specifice meseriei s-au păstrat doar foarte puține.

Celelalte meserii din localitate și-au format asociațiile abia din deceniul cinci al secolului XIX. De la *breasla croitorilor*, fondată în anul

Lada breslei pălărierilor, din anul 1862

Lada tezaurului consiliului orășenesc, secolul XIX

Căni din colecție

1841, nu s-au păstrat decât câteva acte și piese de atelier, dar activitatea lor a putut fi documentată datorită cercetărilor de vestimentație.

Anul 1844 a marcat formarea asociației profesionale a *tâmplarilor*, a *pălărierilor*, a *fierarilor* și *lăcătușilor*, respectiv a *căldărarilor*.

Breasla tâmplarilor a fost fondată odată cu sporirea numărului de meșteri, datorată creșterii comenzilor de mobilier în stil burghez. Alături de actele asociației profesionale, în colecție se găsesc unelte și produse ale acestora, provenite din donații.

József Kovács, ultimul reprezentant al *pălărierilor* din Târgu Secuiesc, care a murit în ultimul deceniu al secolului trecut, a donat atelierul de pălărier și pălăriile sale Muzeului, care le-a valorificat în cadrul expoziției.

Fierarii, *lăcătușii*, *armurierii* și *tinichigii* au format împreună o asociație profesională. Atelierul de fierărie, prezentat în expoziția Muzeului, provine de la Ruseni, sat înglobat în Târgu Secuiesc. Ultima fierărie din oraș a fost închisă în anul 1989, odată cu desființarea cooperativei agricole de producție.

Membrii *breslei căldărarilor* au jucat un rol important în timpul luptei de autoapărare, din anii Revoluției de la 1848-1849. Mărturiile materiale ale acestei asociații profesionale sunt extrem de reduse, motiv pentru care nu au putut fi prezentate în cadrul expoziției.

Producătorii de *turtă dulce* nu au format niciodată o asociație profesională. Primul meșter s-a stabilit în oraș la începutul secolului

Atelier de fierărie

Piese de mobilier confecționate de Áron Gábor

XX, „arta” lui fiind preluată și de alții, astfel că turtele dulci au devenit vestite pe o arie foarte largă. Forma și decorarea aluatului dinaintea coacerii au fost realizate prin presarea în forme de lemn. În expoziție, alături de aceste forme, se pot vedea și turte dulci donate Muzeului de meșterul Sándor Kósa, în anul 1986.

2. Colecția de istorie locală

Expoziția de istorie locală prezintă istoria localității, de la prima sa atestare documentară din anul 1407, până în a doua jumătate a secolului XIX. Din cauza numărului redus al măturilor materiale, etapele dezvoltării orașului (acordarea rangului de oraș, privilegiile de breaslă și cele de târg, precum și alte momente importante din procesul său de dezvoltare) sunt prezentate prin reproduceri și fotografii, alături de care și-au găsit locul și câteva obiecte de epocă.

Cel mai important eveniment istoric din viața orașului a fost Revoluția de la 1848-1849, în timpul căreia a funcționat aici un arsenal, unde se turnau și se echipau tunuri. Muzeul a consacrat evenimentelor din această perioadă două încăperi, în care sunt expuse, între piesele din propriul patrimoniu, și cele aduse în completare de la Muzeului Național Secuiesc – arme, singura reconstituire a portretului lui Áron Gábor, două piese de mobilier realizate de Áron Gábor, și un model de tun fabricat aici, la începutul secolului XX.

3. Zsuzsi și Andris în port popular

Expoziția de costume populare miniaturale *Zsuzsi și Andris în port popular* a fost realizată din costumașele confecționate, în anii 1970-1971, de către copii maghiari din Transilvania, în cadrul unui concurs lansat de revista *Jóbarát*. La finalul acestuia, costumele au fost donate Muzeului Național Secuiesc, o parte din ele fiind expuse, din anul 1974, la Târgu Secuiesc. Colecția cuprinde 349 seturi de costumașe, care în anul 1995 ajung toate la Muzeul de Istorie a Breslelor, iar 247 de exemplare pot fi văzute în trei săli ale Expoziției de bază, începând cu anul 2001.

4. Colecția pompierilor voluntari

În anul 1992, echipamentul pompierilor voluntari din localitate a ajuns în patrimoniul Muzeului de Istorie a Breslelor, contribuind considerabil la îmbogățirea colecției de istorie locală. Carele și o mașină de pompieri de epocă pot fi văzute în cadrul unei expoziții în aer liber, organizată în curtea instituției.

5. Expoziții temporare

Sala consiliului a fost utilizată de la început ca spațiu pentru expozițiile temporare. În ultimii ani, au fost vernisate aici peste 200 de expoziții de artă plastică, la care au colaborat peste o sută de artiști plastici. Cele peste 500 opere de artă donate de artiști fac parte din colecția de artă a Muzeului.

Attila Dimény

Singura reconstituire a portretului lui Áron Gábor

Detaliu din expoziția Zsuzsi și Andris în port popular

MUZEUL ETNOGRAFIC CEANGĂIESC DIN ZĂBALA

Muzeul Etnografic Ceangăiesc din Zăbala își are începuturile în cercetările efectuate de etnograful Ferenc Pozsony, la începutul anilor 1980, la Zăbala și împrejurimi. Ansamblul de piese etnografice s-a îmbogățit continuu de-a lungul timpului și cuprinde cahle din secolele XV-XIX, mobilier pictat și obiecte de uz cotidian, iar toate acestea au fost depuse, din anul 1974, într-o casă cu arhitectură tradițională, construită la începutul secolului. În deceniul următor, odată cu estinghera sferei de interes științific a cercetătorului, colecția s-a îmbogățit și cu obiecte de port și de uz de factură săsească, sau aparținând ceangăilor din Ghimeș și Moldova.

Cămăși de damă ornamentate

Costume și obiecte din Ghimeș

Colecția de artă populară mixtă, rezultatul a patru decenii de cercetare științifică, a fost instituționalizată în anul 2003 sub denumirea de Muzeul Etnografic Ceangăiesc. În anul următor, a luat ființă *Asociația Pro Museum Zăbala*, responsabilă cu administrarea imobilului și a colecției. În cursul aceluiași an, Asociația a încheiat un contract de colaborare cu Muzeul Național Secuiesc, prin care Muzeul din Zăbala a devenit o Secție externă a acestuia, funcționând sub tutela sa profesională.

În ultimul deceniu, în cadrul Secției de la Zăbala a avut loc o intensă muncă de cercetare, de inventariere și digitalizare a colecției, întreprinsă de către studenții la etnografie din Cluj-Napoca și din universități din Ungaria. De asemenea, instituția a găzduit Conferința tinerilor cercetători și muzeografi-etnografi din Ținutul Secuiesc, organizată anual. În așezământul cultural de la Zăbala, frecventat de 2-3 mii de vizitatori în fiecare an, au loc și diverse prelegeri și manifestări culturale, pe teme referitoare la civilizația ceangăilor, dar și pe cele ce țin de istoria, societatea și tradițiile locale.

Vase ceramice din Oituz

1. Colecția ceangăilor din Moldova

Din anul 1991, profesorii și studenții *Catedrei Maghiare de Etnografie și Antropologie a Universității Babeș-Bolyai* din Cluj-Napoca, în colaborare cu *Asociația Etnografică „Kriza János”* din Cluj-Napoca, au organizat cercetări de teren sistematice în comunitățile locuite de ceangăii din Moldova. În cele două decenii de cercetare, alături de colectarea informațiilor cu privire la viața materială și spirituală, a fost urmărit și procesul de asimilare și aculturare a comunităților, care apoi a fost supus atenției publice prin expoziții și publicații bine documentate, respectiv în cadrul unor conferințe naționale și internaționale.

În anul 2001, bazându-se pe bogata și însemnata colecție ceangăiască din Zăbala, Asociația Etnografică „Kriza János” a avut inițiativa de a fonda un muzeu în localitate. În acest sens, a fost construită o clădire asemănătoare unei șuri, cu șase încăperi la parter și galerie la etaj. Pe 14 decembrie 2003, în spațiul acestei clădiri a fost vernisată, în prezența specialiștilor din țară și străinătate, Expoziția *Cultura tradițională a ceangăilor din Moldova*, realizată de profesorii și studenții Catedrei de Etnografie și Antropologie.

În sala principală a clădirii este prezentată, prin fotografii și hărți, bogata cultură a ceramicii din satele locuite de ceangăii din Moldova, alături de produsele centrului de olari de la Oituz (jud. Bacău). La parter, vizitatorii pot face cunoștință cu o încăpere a locuinței și cu atelierul unei familii de olari din Oituz, respectiv cu ustensilele, tehnicile și etapele prelucrării lutului.

Galeria de la etaj a fost dedicată vieții ceangăilor din Moldova, prezentată detaliat, de la momentul nașterii până la moarte, cu riturile și ritualurile specifice fiecărei etape. Exponatele vorbesc despre viața spirituală și religioasă – reprezentată de cărțile de rugăciuni și cântecele bisericești în limba maghiară, în manuscris sau tipărite, rozalii –, dar și despre viața materială, ilustrată prin unelte, textile de casă, obiecte de port cotidian și de sărbătoare, mobilier, instrumente muzicale specifice.

Atelier de olar din Oituz

Masă rotundă cu tacâmuri

Cojoc de damă din Cleja (jud. Bacău), anii 1930

Obiectele provin din colecția particulară a lui Ferenc Pozsony, care a fost îmbogățită prin cercetările efectuate în deceniul trecut de către: Endre Atzél, Gergely Csoma, Mária Domokos, József Gazda, Imre Harangozó, Attila Hegyeli, Tinka Nyisztor, Mihály Perka, Margit Perka, Vilmos Tánzos, András Tötszegi, Tekla Tötszegi, Bogdan Turlui, Balázs Vörös, respectiv Gábor Vargyas și nevasta acestuia.

Între timp, expoziția a fost schimbată cu piesele interioarelor burgheze din Treiscaune, valorificând astfel bogata colecție de acest gen a Muzeului. Instituția dispune și de o bază de date bibliografică, respectiv de o arhivă cu manuscrise, tipărituri, desene, fotografii și filme documentare, care ilustrează viața comunităților de ceangăi.

2. Colecția de istorie locală

În ultimele decenii ale secolului XX, Casa tradițională de la Zábala a devenit un atelier științific, colecțiile aflate aici fiind prelucrate și catalogate de studenții Catedrei Maghiare de Etnografie și Antropologie, aflați în practică muzeologică, activitate în urma căreia expozițiile de aici s-au îmbogățit, devenind din ce în ce mai complexe.

Piese din colecția de istorie

Interior din Zăbala, anii 1940

O astfel de expoziție, din Casa tradițională, este și cea dedicată istoriei locale, cu bogate mărturii despre viața materială și spirituală din zonă, despre impactul unor evenimente de cotitură asupra comunității, asupra portului popular secuiesc și românesc, a ustensilelor specifice economiei locale, respectiv asupra vieții de zi cu zi. Expoziția este completată de un interior tradițional din localitate, mai precis, o cameră de oaspeți.

Materialul istoric acoperă perioada dintre secolele XVIII și XX, prin piese, documente, reproduceri și fotografii referitoare la răscoala lui Ferenc Rákóczi, Revoluția de la 1848-1849, perioada dualismului austro-ungar, cele două războaie mondiale, respectiv perioada post-belică. Cele mai multe materiale colecționate sunt legate de evenimentele Revoluției de la 1848-1849, de familia de Habsburg din perioada dualistă, sau de Primul Război Mondial. Materialele provin de la familiile din Zăbala, așadar, ele constituie și o mărturie implicită despre modul cum oamenii locului au înțeles să păstreze și să transmită mai departe dovezi despre istoria localității și a comunității lor. Cea mai veche și mai valoroasă parte a ansamblului este reprezentată de cele aproape o sută de cahle din secolele XV-XIX, colecționate din Pava și Zăbala. Alături de ele, la fel de importantă este și colecția de ceramică, formată din vase cu picior, ulcioare, căni și oale – exemplare cu forme comune, dar și ornamentale. Cea mai veche și valoroasă piesă este

Cahle din secolele XVI-XVIII

Dulap pictat, cu data fabricării (1885)

din secolul XVII, o cană habană cu smalt verde, prevăzută cu capac de cositor. Bogata colecție cuprinde nu doar produse ale olarilor locali, ci și piese ceramice fabricate în atelierele din Târgu Secuiesc, Brașov, Depresiunea Ciucului, Satu Nou, Corund, Cușmed, Turda sau Zalău.

Foarte valoroase sunt și piesele de mobilier și lăzile tradiționale pictate, din secolul XIX, respectiv cele realizate în stil secesionist, fabricate la Brașov sau Târgu Secuiesc, la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Acestea din urmă documentează transformările survenite în interioarele caselor de la cumpăna celor două secole, trecerea de la mobilierul tradițional, la cel de factură urbană. Multe dintre ele formează ansambluri închise, făcând parte din mobilierul bucătăriei, sufrageriei sau dormitorului, din casele unor familii de gospodari de la începutul secolului XX.

În colecție sunt prezente în număr mare uneltele și ustensilele legate de activitățile agricole și viața de zi cu zi. Piesele pot fi diferențiate după criterii ce țin de activitățile din jurul gospodăriei: cele legate de cultivarea și prelucrarea plantelor fibroase, torsul, țesutul, gătitul, respectiv culesul și adunatul; cele ce țin de alte munci agricole, aratul, semănatul, seceratul, cositul etc., respectiv de creșterea animalelor (oierit, prelucrarea produselor lactate) și muncile forestiere. Marea majoritate a pieselor au fost realizate de meșteri (fierari, dulgheri, dogari, rotari sau tâmplari) locali, dar între ele se găsesc și unelte fabricate în satele învecinate (Harale, Ghelița, Chiuruș și Zagon) sau provenite din ateliere urbane (Târgu Secuiesc).

Piesele portului popular local prezintă aceleași tendințe de transformare, care pot fi surprinse și în cazul mobilierului. Cu ajutorul pieselor vestimentare colecționate, se poate urmări îndeaproape tendința de trecere la modernism, portul popular tradițional fiind păstrat doar ca straie de sărbătoare, și aceasta în special datorită insistențelor în acest sens, din perioada interbelică, ale contesei Johanna Mikes și ale intelectualilor din localitate. Multe dintre piesele vestimentare – cum ar fi straiele de lucru cenușii, țesute din lână, sau hainele negre „de biserică” ale bărbaților – se păstrează și în prezent.

Cojoc săsesc brodat (1894)

Cămașă săsească cu cravată

Prese de caș sculptate

Alături de obiectele de port, în colecție se găsesc și numeroase țesături, cuverturi, pături și covoare.

3. Colecția românească de la Zăbala

Viața comunității românești din Zăbala este bine reprezentată în colecție. Până în a doua jumătate a secolului trecut, familiile românești din localitate s-au ocupat cu păstoritul montan, prin urmare, cercetările s-au îndreptat spre achiziționarea ansamblului de piese specifice acestei ocupații. Pieseile ilustrează modul de trai al românilor din Zăbala, din prima jumătate a secolului XX. Astfel, au intrat în colecție ustensile legate de viața de păstor și de prelucrarea laptelui, piese din mobilierul unei bucătării și ale unei camere de oaspeți, obiecte de uz casnic, țesături, obiecte de cult (în special icoane), dar și piese legate de portul de sărbătoare al unei familii românești. Aspectele din viața românilor sunt documentate și prin fotografii și filme documentare.

4. Colecția săsească

Colecția săsească a Secției este compusă din piese vestimentare tradiționale de sărbătoare, textile utilizate în locuințe, piese de mobilier și ceramică. Cu ajutorul lor, pot fi urmărite transformările culturale și cele din modul de viață săsesc (azi, dispărut complet), din cursul secolelor XIX-XX. Colecția este completată de un bogat material fotografic și de filme documentare.

5. Colecția dedicată țiganilor din Treiscaune

Această colecție cuprinde obiecte legate de viața și ocupațiile țiganilor din Zăbala: culesul plantelor medicinale, al fructelor de pădure și al ciupercilor comestibile; meșteșugurile tradiționale – confecționarea de linguri de lemn, ciururi, mături sau coșuri. Documentarea colecției este completată prin fotografii și filme.

Ferenc Pozsony – István Kinda

MUZEUL DEPRESIUNII BARAOLT DIN BARAOLT

Primul muzeu din Baraolt își leagă numele de ceasornicarul și istoricul local Gáspár Kászoni (1896-1989), care a donat orașului colecția particulară, adunată de-a lungul mai multor decenii. Ansamblul a fost expus începând cu anul 1979, în casa Császár din localitate, instituția nou înființată funcționând ca Secție externă a Muzeului Județean Covasna, sub denumirea de Muzeul Regional Baraolt. Instituția a funcționat foarte scurt timp, fiind închisă în anul 1984, iar colecția, aflată într-o stare avansată de degradare, a fost transferată până la urmă, în anul 1990, în depozitele Muzeului Național Secuiesc.

În anul 2000, Asociația Culturală „Gaál Mózes” din localitate a inițiat reînființarea Muzeului. În acest sens, în 2002, din fonduri provenite din partea Fundației Illyés și din donații publice, Asociația a cumpărat clădirea aflată pe locul casei în care s-a născut eminentul lingvist și poet Gábor Szabó Baróti (1739-1819); ulterior, parcela, cumpărată de către Consiliul Județean Covasna, a intrat în proprietatea Muzeului Național Secuiesc.

În același timp, a fost încheiată o convenție tripartită între Muzeul Național Secuiesc, Consiliul Local Baraolt și Asociația Culturală „Gaál Mózes”, în vederea înființării și funcționării Muzeului Depresiunii Baraolt. Muzeul Național Secuiesc se angaja să acrediteze instituția nou înființată, să plătească angajații și să asigure suportul profesional necesar, Asociația pune la dispoziție clădirea și fonduri (proprie și din granturi) în vederea funcționării și dezvoltării Muzeului, în timp ce Primăria Baraolt urma să renoveze imobilul și să asigure fondurile pentru întreținerea acestuia.

Muzeul și-a deschis porțile pe 17 noiembrie 2006, cu expoziții realizate sub conducerea muzeologului László Demeter, având la bază colecția Kászoni, readusă la Baraolt, respectiv obiecte provenite din donații. În paralel, a fost pusă și piatra de fundație a unei noi clădiri,

Spade medievale din Depresiunea Baraolt

Lada breslei mixte (1860)

Emblema breslei mixte din 1871

Steagul Corporației Industriale din Baraolt

Vase ceramice tradiționale din Depresiunea Baraolt

Butelia fabricii de bere din Baraolt

Piese memorialistice realizate din tuburi de proiectile

Decoruri de prăjini de steag

deoarece spațiul inițial destinat Muzeului s-a dovedit a fi insuficient pentru funcționarea acestuia în condiții conforme cu normelor muzeologiei moderne. În noua clădire urmează să fie organizate spații pentru expoziția permanentă, care prezintă istoria Depresiunii Baraolt, pentru o expoziție de geologie și paleontologie, o aulă, biblioteca, un atelier artizanal, respectiv depozite.

Ansamblul colecției cuprinde piese reprezentative pentru geologia, istoria, cultura și arta populară, istoria mineritului și a asociațiilor profesionale din Depresiunea Baraolt.

Cea mai valoroasă piesă a colecției – unicat, în felul ei – este scheletul fosilizat aproape integral al unui mastodont (*Mastodon anancus arvernensis*), vechi de 2,5-3 milioane de ani, descoperit în cariera de la Racoșul de Sus, în cursul anului 2008.

Un pas important în dezvoltarea Muzeului ar fi prezentarea, într-o expoziție permanentă, a colecției de geologie, arheologie și paleontologie a eminentului geolog și cercetător István Dénes (1954-2005).

László Demeter

Scheletul de mastodont, în cursul dezvelirii

CUPRINS

Recomandare

(*Mihály Vargha*) 5

Muzeul Național Secuiesc

(*Hunor Boér*) 7

SECȚIILE INTERNE ALE MUZEULUI

Colecțiile Bibliotecii

(*Hunor Boér*) 15

Colecțiile de științe ale naturii

(*Irén Kocs*) 23

Colecția de arheologie

(*Sándor József Sztáncsuj*) 29

Colecția de istorie

(*Zsigmond Lóránd Bordi*) 37

Colecția de etnografie

(*Enikő Szőcsné Gazda*) 45

SECȚIILE EXTERNE ALE MUZEULUI

Galeriile de Artă „Gyárfás Jenő” din Sfântu Gheorghe

(*Mihály Vargha*) 57

Centrul Artistic Transilvănean din Sfântu Gheorghe

(*Mihály Vargha*) 65

Spațiul Expozițional de Artă Contemporană MAGMA

din Sfântu Gheorghe

(*Attila Kispál – Ágnes-Evelin Kispál – Barnabás Vetró-Bodoni*) 71

Muzeul „Haszmann Pál” din Cernat

(*Orsolya D. Haszmann*) 75

Muzeul de Istorie a Breslelor „Incze László” din Târgu Secuiesc

(*Attila Dimény*) 85

Muzeul Etnografic Ceangăiesc din Zăbala

(*Ferenc Pozsony – István Kinda*) 93

Muzeul Depresiunii Baraolt din Baraolt

(*László Demeter*) 103

Muzeul Național Secuiesc
520055 Sfântu Gheorghe, str. Kós Károly nr. 10.
Tel.: 0267-312442, fax: 0267-312443
E-mail: office.sznmm@gmail.com
www.sznmm.ro
Redactor responsabil: Mihály Vargha
ISBN: 978-973-0-16811-2

Tehnoredactare și tipar: Editura T3
Director executiv: Attila Bács
Formatul cărții: 23,5 x 21 cm
Coli de tipar: 9 (A4)